

ISSN 2786-5002 (online)
ISSN 2786-4995 (print)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 1(8)2023

Заснований 2021р.

Харків – 2023

Збірник наукових праць «Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку» публікує наукові статті, які містять оригінальні результати розв'язання питань економіки, обліку, фінансів та банківської справи, управління та інформаційних технологій зазначених напрямків. Журнал виходить 4 рази на рік.

ISSN 2786-5002 (online)

ISSN 2786-4995 (print)

Головний редактор:

Самородов Борис, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Заступник головного редактора:

Азаренкова Галина, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Відповідальний редактор:

Мірошник Олексій, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Технічний редактор:

Нечепуренко Олексій, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адамонене Рута, Університет Миколаса Ромеріса, Литва

Аміт Кумар Гоель, Інтегральний університет, Індія

Балезентіс Томас, Литовський центр соціальних наук, Литва

Баранова Валерія, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Волощенко-Холда Лада, Варшавська школа економіки, Польща

Гороховатський Володимир, Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Грінько Алла, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Дюерті Боб, професор, Школа бізнесу та суспільства Університету Йорк, Велика Британія

Житар Максим, Університет Державної фіскальної служби України, Україна

Карас Міхал, Технологічний університет у Брно, Чехія

Кендюхов Олександр, Запорізький національний університет, Україна

Кузьменко Ольга, Сумський державний університет, Україна

Нікітін Андрій, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Ніценко Віталій, Фонд SCIRE, Польща

Ніведіта Мандал, Університет Адамас, Індія

Порс Еліас, Nordea Bank, Швеція

Сергієнко Олена, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна

Сіманавічіене Жанета, Університет Миколаса Ромеріса, Литва

Теллі Ямото Гонка, Університет Малтепе, Туреччина

Ткаченко Наталія, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Хайдук Людовит, Пан'європейський університет, Словачка Республіка

Хусам-Алдін Нізар Аль-Малкаві, Британський університет в Дубаї, Об'єднані Арабські Емірати

Шкодінна Ірина, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, Україна

Яременко Олег, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол №6 від 20.03.2023)

Усі права захищені. Передрук і переклади дозволяються лише зі згоди автора та редакції.

Редакція не завжди поділяє думку автора й не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

Адреса редакції:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 6, кімн. 609а, м. Харків, 61022, Україна.

Тел.: +38 057 725-58-40; +38 057 705-11-71

Сайт: <https://periodicals.karazin.ua/fcs>

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

КВ №24781-14720Р від 31.03.2021

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2023

ISSN 2786-5002 (online)
ISSN 2786-4995 (print)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

FINANCIAL AND CREDIT SYSTEMS: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

Issue 1(8)2023

Founded in 2021

Kharkiv – 2023

Collection of scientific works “Financial and credit systems: prospects for development” publishes scientific articles that contain original results of solving problems of economics, accounting, finance and banking, management and information technology in these areas. The magazine is published 4 times a year.

ISSN 2786-5002 (online)

ISSN 2786-4995 (print)

Chief Editor:

Samorodov Borys, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Deputy chief Editor:

Azarenkova Galyna, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Managing Editor:

Miroshnyk Oleksii, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Technical Editor:

Nechepurenko Oleksii, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

EDITORIAL BOARD:

Adamonienė Rūta, Mykolas Romeris University, Lithuania

Amit Kumar Goel, Integral University, India

Balezentis Tomas, Lithuanian Centre for Social Sciences, Lithuania

Baranova Valeria, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Doherty Bob, Professor, School of Business and Society, University of York, UK

Gorockovatskyi Volodymyr, Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Grinko Alla, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Hajduk Ludovit, Pan-European University, Slovak Republic

Husam-Aldin Nizar Al-Malkawi, The British University in Dubai, United Arab Emirates

Karas Michal, Brno University of Technology, Czech Republic

Kendiukhov Oleksandr, Zaporizhzhia National University, Ukraine

Kuzmenko Olha, Sumy State University, Ukraine

Nikitin Andrii, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Nitsenko Vitalii, SCIRE Foundation, Poland

Nivedita Mandal, Adamas University, India

Porse Elias, Nordea Bank, Sweden

Sergienko Olena, National Technical University «Kharkiv polytechnic institute», Ukraine

Shkodina Iryna, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Simanaviciene Zaneta, Mykolas Romeris University, Lithuania

Telli Yamamoto Gonca, Maltepe University, Turkey

Tkachenko Natalia, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Voloshchenko-Holda Lada, Warsaw School of Economics, Poland

Zhytar Maksym, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Ukraine

Yaremenko Oleg, State Organization «Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine», Ukraine

Approved for publication by the decision of the Academic Council of V.N. Karazin Kharkiv National University (protocol № 6 dated 20.03.2023)

All rights reserved. Reprints and translations are permitted only with the consent of the author and the Editorial team.

The Editorial team do not always share the author’s opinion and are not responsible for the factual mistakes he made.

Editorial address:

V.N. Karazin Kharkiv National University

Mailing address: Svobody sq., 6, room 609a, 61022, Kharkiv, Ukraine.

Phone: +38 057 725-58-40; +38 057 705-11-71

Web: <https://periodicals.karazin.ua/fcs>

Certificate of state registration of the print media

KB №24781-14720P від 31.03.2021

© V.N. Karazin Kharkiv National University, 2023

Зміст

Банки сучасного та майбутнього

Сідельник Олена, В'язовий Сергій

Оцінка конкурентних позицій України в інноваційній сфері
безготівкових розрахунків і пріоритетів розвитку банківського сектора7

Фінанси, облік, аудит та оподаткування

Гриліцька Анжела

Особливості організаційної побудови обліку
необоротних матеріальних активів та напрями їх удосконалення14

Кулакова Світлана, Калембет Аліна, Подкопова Дарина

Особливості формування логістичних витрат підприємств в умовах воєнного стану22

Сучасні макроекономічні тренди та тенденції

Тоцька Олеся, Дмитрук Ірина

Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір30

Управління фінансово-кредитними системами та соціально-гуманітарна компонента їх розвитку

Кулакова Світлана, Ткаченко Анастасія, Разно Марія

Сучасні аспекти управління витратами українських підприємств40

Contents

Banks of the present and the future

Sidelnyk Olena, Viazovyi Serhii

Assessment of Ukraine's competitive positions
in the innovative sphere of cashless payments and development priorities of the banking sector.....7

Finance, accounting, audit and taxation

Grylitska Anzhela

Features of the organizational structure of the accounting
of non-current tangible assets and directions for their improvement 14

Kulakova Svitlana, Kalemбет Alina, Podkopova Daryna

Features of the formation of logistics expenses of enterprises under military conditions 22

Modern macroeconomic trends and tendencies

Totska Olesia, Dmytruk Iryna

Individual income tax in Ukraine: national and regional dimension 30

Management of financial and credit systems and the socio-humanitarian component of their development

Kulakova Svitlana, Tkachenko Anastasiia, Razno Mariia

Modern aspects of cost management of Ukrainian enterprises..... 40

Банки сучасного та майбутнього Banks of the present and the future

DOI: [10.26565/2786-4995-2023-1-01](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-01)

УДК: 336.71 (477)

Олена Сідельник

Кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансових технологій та консалтингу

Львівського національного університету імені Івана Франка

79000, Україна, Львівська область, м. Львів, вулиця Університетська, 1

e-mail: helen.sidelnik@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3147-9590

Сергій В'язовий

Аспірант кафедри фінансових технологій та консалтингу

Львівського національного університету імені Івана Франка

79000, Україна, Львівська область, м. Львів, вулиця Університетська, 1

e-mail: vazowo@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9504-0483

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ І ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

Анотація. Зараз, як ніколи, розвиток технологій змінює фінансову екосистему та майбутнє банків. Нові гравці, що спеціалізуються на фінансових технологіях, а також існуючі технологічні компанії, почали надавати фінансові послуги, які традиційно надають банки. У той же час клієнти, які дедалі вправніше володіють цифровими технологіями.

щоб залишатися конкурентоспроможними по відношенню до нових гравців, залучати клієнтів і зменшувати витрати, великі світові банки визначили цифрову трансформацію як пріоритет бізнесу на найближчі роки.

Тому вкрай важливим постає питання вивчення впливу поточно інноваційних форм безготівкових розрахунків на конкурентоспроможність банків і деякі з основних факторів, які сприяли такій трансформації.

У роботі було охарактеризовано дефініцію «інновація» та «іноваційні технології» та їх функціонування з огляду на національний досвід. Розглянуто процес регулювання розрахунків з боку нормативно-правого забезпечення в Україні.

У статті було досліджено оптимізацію інфраструктури для використання розрахункових карт, мобільних гаманців, оплати через інтернет і т.п.

Проаналізовані кількісні та об'ємні показники використання готівкових та безготівкових розрахунків та доведено, що клієнти все ще використовують готівку у своїх розрахунках попри збільшення тенденції безготівки.

Охарактеризовано нові форми інновацій, які використовують банки для покращення своєї роботи та залучення нових клієнтів. Серед основних нововведень є cashback, Google Pay, Apple Pay, система NFC.

Досліджено перспективність використання електронних платежів для підвищення конкурентних переваг банків.

Проаналізовано концепції розвитку банку з урахуванням його спеціалізації та на основі аналізу сильних і слабких сторін та висвітлено стратегії роботи банків залежно від їх характеристик.

Ключові слова: *Безготівкові розрахунки, інновація, банк, cashback, електронні платежі.*

Формули: 0; рис.: 3, табл.: 0, бібл.: 11

Вступ. Сучасний стан еволюції грошей знаходиться у стрімкому розвитку. У багатьох країнах світу та Україні скорочується обіг готівки, а її місце займають безготівкові розрахунки в яких з кожним днем збільшується варіативність, та створюються нові форми.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдань.

Наукові праці таких іноземних дослідників як Ф. Харлоу, К. Шміттгофф, Р. А. Батлер, Б. Сміт, П. Друкер, Й. Бонгартц, Ж. Перар та інші що спеціалізуються на проблемах організації та аналізу безготівкових розрахунків.

Теоретичне підґрунтя даної праці є результатом досліджень українських науковців, які розробляють концептуальні засади, методологічні та практичні аспекти розвитку безготівкових розрахунків в Україні. До них належать, І.Т. Бауман, В.І. Р.П. Смоленюк, І.М. Українець, О.П. Єлезаров, Антонюк, В. Батрименко, Є.О. Бублик, Василенко В. О., Шматько В. Г., Крупка М. І., Чухрай Н., Патора Р., Василевська І.В., Панченко О.В. та ін.

Результати дослідження. Надзвичайно важливо визначити сутність інновацій у безготівкових розрахунках, їх можливих тенденцій та перспектив в Україні. Те, що розвиток конкурентоспроможної економіки залежить від ступеню впроваджень інновацій її суб'єктами, в наш час стало тезою, яка не потребує спростування. Саме інноваційна діяльність забезпечує прогресивний розвиток економіки. Тому надзвичайно важливо мати чітку нитку формування термінології для такого виду діяльності, позаяк цілісне розуміння дасть можливість коректно розробляти та використовувати механізми стимулювання інновацій, а відтак – посилювати конкурентні позиції підприємства на відповідному ринку.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» інноваційну діяльність визначено як «діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розроблень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [1].

Василенко В. О., Шматько В. Г. визначають інновацію як «нововведення, пов'язане з науково-технічним прогресом, що полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й економіки підприємства» [2, с. 12]. За визначенням Михайлової Л. І. та Турчіна С. Г. інновація трактується як «...нове досягнення в галузі технологій чи управління, призначене для використання у виробничій, інвестиційній чи фінансовій діяльності підприємства» [3, с. 12].

Класик «теорії інновації» Друкер П. Ф. інновацію розглядає як специфічний інструмент підприємливості, як дію, що передає ресурсам нові можливості створення багатства. Інновація не може бути лише технічною, матеріальною, вона має бути перш за все соціальною, яку важче застосувати, ніж технічну, але саме вона забезпечує прогрес (розвиток) суспільного виробництва і суспільства в цілому. Технології можна імпортувати, але для того, щоб вони розвивалися, вони мають міцно ввійти в культуру народу. Тому інновації важливо розглядати скоріш як економічні або соціальні поняття, ніж як технічні [4].

У своїй роботі [5, с. 22] Крупка М.І. зазначає, що «інновація – це нововведення, використання якого веде до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально-економічної вигоди (ефекту)».

Н. Чухрай та Р. Патора зазначають, що «інновація – це використання нових для організації ідей шляхом втілення їх в товарах, процесах, послугах та / або в системах управління, якими оперує організація» [6].

Вкрай важливим постає питання вивчення впливу поточно інноваційних форм безготівкових розрахунків на конкурентоспроможність банків і деякі з основних факторів, які сприяли такій трансформації.

Зауважмо, що дії банків в сфері цифровізації мають на меті потенційно підвищити конкурентоспроможність цих банків підвищуючи свою прибутковість. Крім того великі банки потенційно можуть отримати більше вигоди через значні початкові потреби в

інвестиціях і збільшення віддачі від масштабу банківської галузі. Таким чином, цифровізація може сприяти більш концентрованій банківській системі з більшими банками, які завоюють частку ринку, тоді як менші, менш прибуткові банки та місцеві банки з обмеженою клієнтською базою можуть зрештою піти з ринку.

На наш погляд, одним з головних кроком по розширенню і активізації безготівкових розрахунків повинна стати оптимізація інфраструктури для використання розрахункових карт, мобільних гаманців, оплати через інтернет і т.п. (рис. 1).

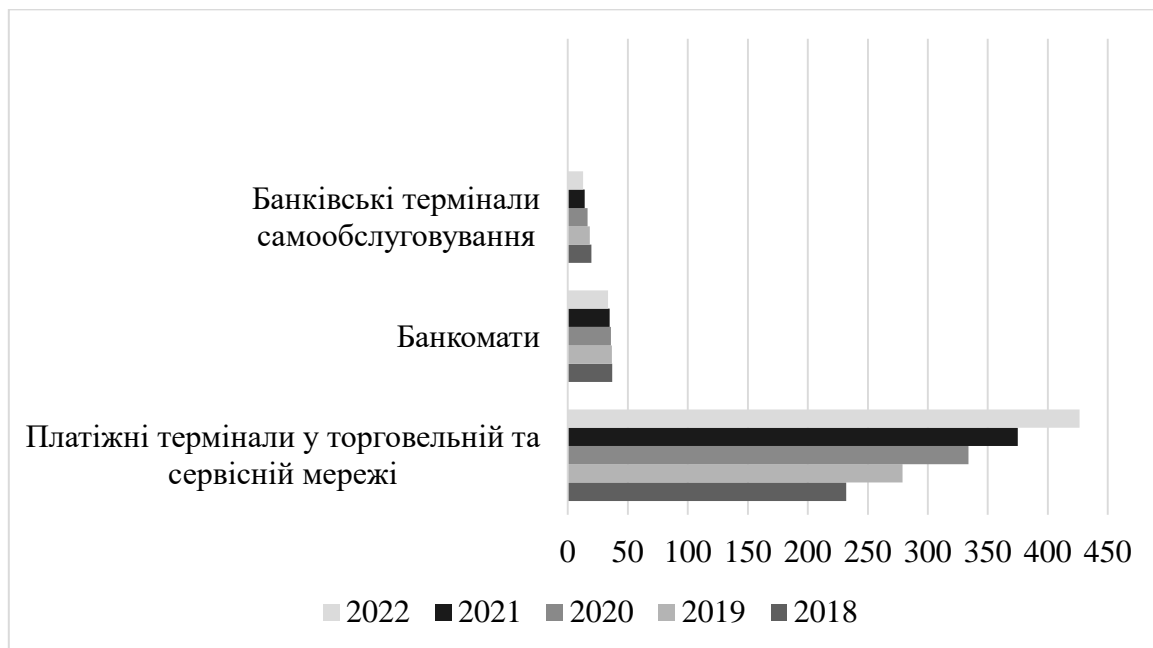

Рис. 1. Платіжна інфраструктура України, тис. од. [7]

З огляду на подані данні можна проаналізувати стабільний приріст платіжних терміналів які здатні приймати всі види карток та мають технологію прийому платежів NFS.

Кількість банкоматів знизилася, що може свідчити про поступову відмову від готівкового способу розрахунків і адаптацію населення до безготівкових розрахунків.

За даними на 2021 рік, забезпеченість населення терміналами в Україні становила в середньому 11,2 тис. терміналів на 1 млн. населення. Однак, цей показник може суттєво відрізнятись в залежності від регіону.

Найвищу кількість терміналів на 1 млн. населення мають м. Київ (26,3 тис.), Київська область (16,4 тис.) та Дніпропетровська область (12,9 тис.). Далі йдуть області: Харківська (11,3 тис.), Одеська (9,4 тис.), Запорізька (9,3 тис.), Львівська (9,2 тис.), Івано-Франківська (8,8 тис.), Хмельницька (8,6 тис.) та Тернопільська (8,5 тис.) області.

Найменшу кількість терміналів на 1 млн. населення мають Закарпатська (6,3 тис.), Донецька (4,3 тис.) та Луганська (2,6 тис.) області.

Важливим аспектом формування інноваційного портфелю банків є збільшення кількості та підвищення якості безготівкових розрахунків за рахунок витіснення готівки з обігу.

На рисунку 2 та 3 представлено кількісні та об'ємні показники, що клієнти все ще використовують готівку у своїх розрахунках. Але в свою чергу спостерігається зростаюча динаміка по використанню безготівкових розрахунків. І відповідно цей розрив поступово зменшується.

Рис. 2. Кількісний показник використання готівкових та безготівкових операцій млн шт.[8]

Наочно показано що за кількістю безготівкові розрахунки випереджають готівку і мають перспективу у зростанні. Готівкові розрахунки мають хвилеобразну тенденцію, але за останні роки показник суттєво зменшується.

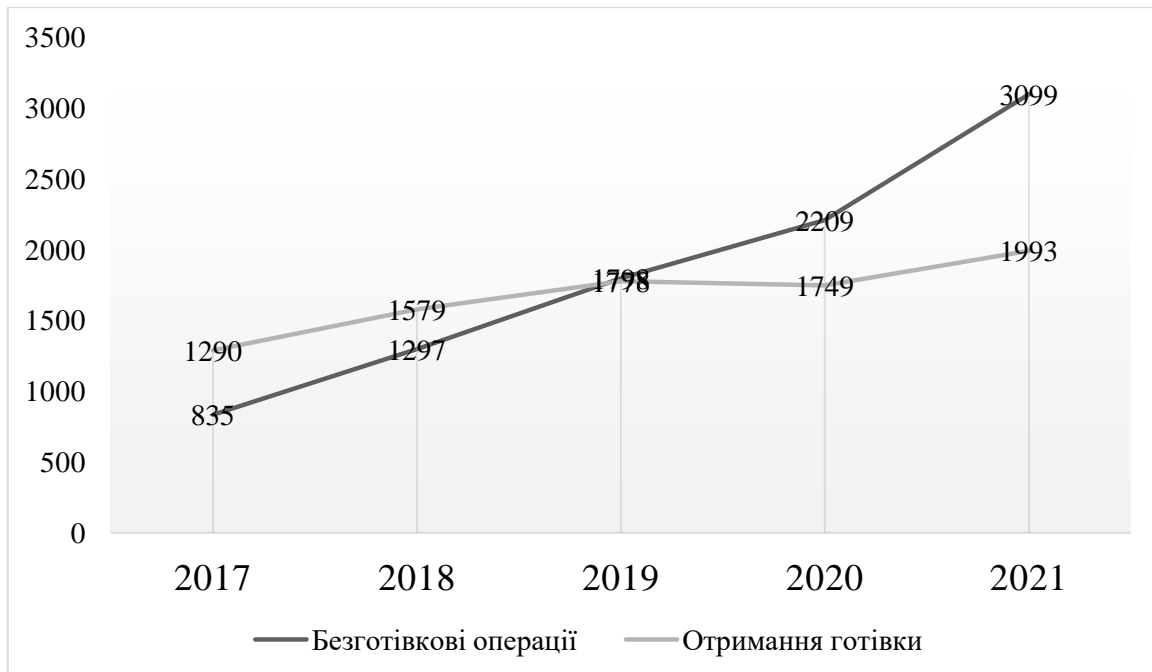

Рис. 3. Показник об'єму використання готівкових та безготівкових операцій млрд грн.[9]

За об'ємами можна наочно спостерігати позитивне структурне збільшення за безготівковими операціями. В свою чергу така тенденція вказує на те, що клієнти все ж мають певну недовіру до банківських установ, а також слабку обізнаність у правилах використання банківських послуг, що виражається у позитивному зрості готівкових операцій.

Однією з новацій, що дозволяє залучити клієнтів до безготівкових розрахунків є система cashback, яка, незважаючи на простоту своїх процесів, дає вагомий маркетинговий результат [10].

Наступним етапом новацій стало введення 1 листопада 2017 року системи Google Pay, а 17 травня 2018 року - Apple Pay які дозволили своїм клієнтам прив'язувати банківські рахунки у системі та розплачуватися телефоном який наділений системою NFC або smart-годинником з такою ж системою.

Відповідно до дослідження компанії KPMG 2019 року банківську систему України протягом десятиліття очікують глобальні трансформації, пов'язані з розквітом штучного інтелекту, який буде слугувати фінансовим консультантом для споживачів банківських послуг, створення нових каналів комунікації з клієнтами та широким впровадженням цифрових валют і нових форм розрахунків [11].

Одним із інновацій у сфері безготівкових розрахунків є електронні платежі. Розвиток електронних платежів в Україні має великий потенціал. Це пов'язано з тенденцією та вимогами людей здійснювати транзакції за допомогою ефективніших і безпечніших інструментів. Електронні платежі спрощують роботу власників карток, оскільки немає необхідності носити з собою зайві гроші під час здійснення транзакцій. Крім того, за допомогою цієї послуги транзакція може бути здійснена в будь-який час і в будь-якому місці.

Одним із найвпливовіших факторів у впровадженні інновацій електронних платежів є розмір банку. Великі банки, звичайно, мають більше активів, ніж малі та середні банки. Будь-які інвестиції великих банків матимуть незначний вплив на зменшення або переміщення їхніх активів, що мало б сприяти тому, що великі банки можуть швидше і безболісніше інвестувати у впровадження нових технологій для залучення необхідного сервісного продукту порівняно з банками середнього розміру та малими.

Залежно від концепції розвитку банку з урахуванням його спеціалізації та на основі аналізу сильних і слабких сторін розробляється довгостроковий план розвитку банку, орієнтований на досягнення основного стратегічного завдання або їх комплексу на довгостроковий період.

Стратегія розвитку ринку полягає у тому, що міжнародний банк намагається розширити сферу збуту своїх послуг, не залучаючись до наявних ринків, але створюючи нові ринки або ринкові сегменти. Цю стратегію можна розбити на наступні складові частини:

- Виявлення нових галузей застосування банківських продуктів;
- Рекламування наявних продуктів в нових сегментах;
- Географічне розширення.

Стратегія проникнення на ринок, що полягає в тому, що банк входить на вже існуючий ринок з тим же самим продуктом (послугою), що і конкуренти, є найбільш ефективною, якщо цільовий ринок ще не насичений або зростає. Цей підхід є досить поширеним в Україні через утворення нових банків та їх злиття, які входять на ринки, які вже зайняті конкурентами, а також через поступове освоєння існуючими банками нових видів операцій, що вже присутні на ринку (наприклад, застосування пластикових карт).

З урахуванням зазначеного вище, можна виділити три можливі варіанти стратегії проникнення на ринок:

- Збільшення обсягів використання продукту, що вже присутній на ринку;
- Перехід клієнтів від конкурентів до банку;
- Залучення нових клієнтів до банку.

Як бачимо, що запровадження електронних платежів є однією з конкурентних стратегій банківської галузі. Електронний платіж змінює парадигму транзакцій, підвищуючи ефективність і додаткову вартість продуктів і послуг.

Висновки. За даними досліджень, можна зробити висновок, що безготівкові розрахунки є не тільки корисними для банківських установ, але і мають великий потенціал для розвитку економіки загалом. Перехід до безготівкових розрахунків сприяє зменшенню

витрат, які пов'язані з обігом готівки, а також збільшенню ефективності та безпеки розрахунків.

Безготівкові розрахунки можуть стати інструментом для залучення нових клієнтів в банківський сектор та збільшення його конкурентоспроможності. Це можливо завдяки широкому спектру послуг, які можуть бути надані через безготівкові розрахунки, таких як онлайн-платежі, електронні гроші, інтернет-банкінг тощо.

Додатково, безготівкові розрахунки можуть забезпечити значний рівень стабільності та безпеки в економіці, оскільки вони дозволяють уникнути часто пов'язаних з готівкою проблем, таких як крадіжки та підробки грошових знаків.

Отже, перехід до безготівкових розрахунків є важливим етапом в розвитку банківського сектору та економіки загалом, який може забезпечити значний рівень ефективності та безпеки в операціях з грошима та вкладеннях.

Список використаної літератури

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40- IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.01.2023)
2. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. Київ : Центр навч. літ-ри «Фенікс», 2003. 440 с.
3. Зовнішні загрози: Головні виклики для банківського сектора в 2020 URL : <https://minfin.com.ua/2020/01/29/40586042/> (дата звернення: 09.01.2023)
4. Drucker, P. (2014). Innovation and Entrepreneurship (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315747453> (дата звернення: 09.01.2023)
5. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
6. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві : підручник. Київ : Вид-во «Кондор», 2006. 398 с.
7. Кількість банків в Україні URL: <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 09.01.2023)
8. Офіційний Веб-сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 09.01.2023)
9. Річний звіт Національного банку України 2021 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf?v=4 (дата звернення: 09.01.2023)
10. Василевська І.В. Сучасні проблеми банківських послуг АТ КБ «Приватбанк». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 2. С. 27-29.
11. Панченко О.В. Аналіз та умови забезпечення ефективності діяльності банків в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. №10 URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/51.pdf (дата звернення: 09.01.2023)

Стаття надійшла до редакції 17.01.2023

Статтю рекомендовано до друку 03.02.2023

References

1. Pro innovatsiinu diialnist : Zakon Ukrainy vid 4 lypnia 2002 r. № 40- IV. Retrieved from <http://www.portal.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Vasylenko, V. O., Shmatko, V. H. (2003). Innovatsiinyi menedzhment : navch. posibnyk [Innovative management: education. manual]. Kyiv : Tsentri navch. lit-ry «Feniks» [in Ukrainian].
3. Zovnishni zahrozy: Holovni vyklyky dlia bankivskoho sektora v 2020 [External threats: The main challenges for the banking sector in 2020]. Minfin. Retrieved from <https://minfin.com.ua/2020/01/29/40586042/> [in Ukrainian].
4. Drucker, P. (2014). Innovation and Entrepreneurship (1st ed.). Retrieved from <https://doi.org/10.4324/9781315747453> [in English].
5. Krupka, M. I. (2001). Finansovo-kredytnyi mekhanizm innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Financial and credit mechanism of innovative development of the economy of Ukraine]. Lviv : Vyd. tsestr LNU imeni Ivana Franka, [in Ukrainian].
6. Chukhrai, N., Patora, R. (2006). Tovarna innovatsiina polityka: upravlinnia innovatsiinykh na pidpriemstvi: pidruchnyk [Commodity innovation policy: innovation management at the enterprise: textbook]. Kyiv : Vyd-vo «Kondor» [in Ukrainian].
7. Kilkist bankiv v Ukraini [Number of banks in Ukraine] Minfin. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count/> [in Ukrainian].
8. Ofitsiinyi Veb-sait Natsionalnoho banku Ukrainy Retrieved from <https://bank.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. Richnyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy 2021 [Annual report of the National Bank of Ukraine 2021]. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf?v=4 [in Ukrainian].
10. Vasylevska, I.V. (2018). Suchasni problemy bankivskyykh posluh AT KB «Privatbank» [Modern problems of banking services of JSC CB "Privatbank"]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», 2, 27-29 [in Ukrainian].
11. Panchenko, O.V. (2019). Analiz ta umovy zabezpechennia efektyvnosti diialnosti bankiv v Ukraini [Analysis and conditions for ensuring the effectiveness of banks in Ukraine]. Efektyvna ekonomika, 10. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/51.pdf [in Ukrainian].

The article was received by the editors 17.01.2023

The article is recommended for printing 03.02.2023

Sidelnyk Olena

*Candidate of economic sciences, associate professor
Associate Professor of the Department of Financial Technologies and Consulting
Ivan Franko Lviv National University
79000, Ukraine, Lviv Region, Lviv City, 1 University Street
e-mail: helen.sidelnyk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3147-9590*

Viazoyi Serhii

*Graduate student of the Department of Financial Technologies and Consulting
Ivan Franko Lviv National University
79000, Ukraine, Lviv Region, Lviv City, 1 University Street
e-mail: vazowo@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9504-0483*

ASSESSMENT OF UKRAINE'S COMPETITIVE POSITIONS IN THE INNOVATIVE SPHERE OF CASHLESS PAYMENTS AND DEVELOPMENT PRIORITIES OF THE BANKING SECTOR

Abstract. Now more than ever, technological developments are changing the financial ecosystem and the future of banks. New financial technology players, as well as existing technology companies, have begun to provide financial services traditionally provided by banks. At the same time, customers who are increasingly digitally savvy.

to remain competitive against new players, attract customers and reduce costs, the world's major banks have identified digital transformation as a business priority for the coming years.

Therefore, it is extremely important to study the impact of currently innovative forms of non-cash payments on the competitiveness of banks and some of the main factors that contributed to such a transformation.

The work described the definition of "innovation" and "innovative technologies" and their functioning in view of the national experience. The process of settlement regulation from the regulatory and legal support in Ukraine is considered.

The article investigated the optimization of the infrastructure for the use of payment cards, mobile wallets, payment via the Internet, etc.

Quantitative and volume indicators of the use of cash and non-cash payments were analyzed and it was proven that customers still use cash in their payments despite the increase in the trend of non-cash payments.

New forms of innovation used by banks to improve their work and attract new customers are described. Among the main innovations are cashback, Google Pay, Apple Pay, the NFC system.

The perspective of using electronic payments to increase the competitive advantages of banks has been studied.

Concepts of bank development were analyzed taking into account its specialization and based on the analysis of strengths and weaknesses, and the strategies of banks depending on their characteristics were highlighted.

Keywords: *Cashless payments, innovation, bank, cashback, electronic payments.*

JEL Classification: G 21.

Formulas: 0; fig.: 3, tab.: 0, bibl.: 11

Фінанси, облік, аудит та оподаткування Finance, accounting, audit and taxation

[DOI: 10.26565/2786-4995-2023-1-02](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-02)

УДК 657.1

Anzhela Grylitska

PhD in Economics,

*Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Finance,
Cherkasy State Business College, Chornovola 243, Cherkasy, 18028, Ukraine;*

e-mail: viola-albina@ukr.net;

ORCID ID: 0000-0001-6793-2142

FEATURES OF THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE ACCOUNTING OF NON-CURRENT TANGIBLE ASSETS AND DIRECTIONS FOR THEIR IMPROVEMENT

Abstract. This article substantiates the theoretical provisions of the accounting of non-current material assets and offers practical recommendations for improving the methodology of the organization of the accounting of the studied assets. The issue of ensuring uniform approaches to determining the economic essence of non-current tangible assets is considered. Reasoned classification and determined methodical basis of accounting. The recognition and evaluation process of non-current tangible assets is analyzed, a comparative description of the accounting of non-current assets according to the National accounting regulations (standards) and International accounting standards is provided.

Methodological principles of accounting of non-current material assets at the enterprise were studied. The peculiarities of the formation of reporting information on the accounting of non-current material assets at the enterprise are determined. Modern war-pandemic and other crisis conditions of the functioning of enterprises require optimal use of non-current material assets of the enterprise.

Studies of problematic accounting issues of non-current material assets have been conducted, ways of solving them have been developed to improve the management of such assets. Conceptual principles of financial accounting of non-current tangible assets are considered. The procedure for the assessment of non-current tangible assets and the organizational support of accounting in terms of the elements of the accounting policy regarding non-current tangible assets in terms of its components are considered. The problems of the main issues of accounting (financial) accounting in relation to non-current material assets are defined and proposals are formulated to improve the organizational structure of the accounting of non-current material assets.

Keywords: *non-current material assets, efficiency of use, fixed assets, depreciation, accounting.*

JEL Classification: M 41.

Bibl.: 13

Introduction. Effective management of non-current material assets involves rational organization of their accounting. The construction of accounting should ensure the accounting of objects of non-current material assets during the entire period of their long-term use (exploitation). The organization of accounting for non-current material assets of a production enterprise is a very complex and time-consuming process. It begins with the documentation of operations on the movement of objects of non-current tangible assets, continues with the compilation of registers of analytical and synthetic accounting, and ends with the filling of appropriate forms of financial reporting.

Analysis of research and formulation of the objective. The definition of the term "non-current assets" has been defined by various scientists. Some propose to rename the term "non-current assets" to "main assets" or "long-term assets", which will allow to adjust the formation of the essence of non-current assets (V.E. Vankevich, L.L. Goretska, M.V. Pivtorak). L.G. Lovinska suggests replacing the term "non-current assets" in accounting practice with the more appropriate term "long-term assets" due to the impracticality of using the former [1, p. 146]. M.V. Pivtorak proposes to call these assets the main ones, which will correspond to the classical principle of dividing capital into main and circulating capital. The author emphasizes that land is the only non-negotiable asset [2, p. 6].

The results of the study. At the moment of acceptance of the object of fixed assets on the balance sheet of the enterprise, it is assigned the corresponding inventory number, which is marked on it by applying a notch with paint. This is done for the purpose of organizing analytical accounting and ensures control over the preservation of fixed assets. The inventory number is applied regardless of the location of the fixed assets: in operation, in stock or in conservation.

The concept of "non-current assets" was formed along with the development of economic science and accounting, and that is why most scientific works and regulatory documents provide economic and accounting categories that denote the concept of non-current assets.

Definition of the term "non-current assets" by various scientists, grouped by us in table 1.

Table 1

Interpretation of the definition of "non-current assets"

Author	Definition
Banera N., Gelei L., Pylypenko S., Moroz V. [3, p. 198]	Non-current assets are all non-current assets, which include fixed assets, intangible assets, long-term financial investments, capital investments, long-term biological assets, deferred tax assets, long-term receivables, other non-current assets, goodwill.
Hudz N.V. [4, p. 67]	Non-current assets are tangible, intangible and financial resources intended for realization or use during a period longer than 12 months or an operating cycle.
Dyba V.M. [5, p. 146]	Non-current assets - a set of property values of the enterprise, which repeatedly participate in the process of economic activity and which transfer their value to products in parts.
Zagorodnii A. G., Vozniuk G. L. [6, p. 319]	Non-current assets are a set of property values of an enterprise that repeatedly participate in the process of its economic activity.
Mocherny S. V. [7, p. 555]	Non-current assets are tangible, intangible and financial resources, the useful life of which exceeds a calendar year (or operating cycle).
Sheludko V. M. [8, p. 98]	Non-current assets are the property of the enterprise, which is intended for long-term use in the process of financial and economic activity.

The interpretations of the definition of "non-current assets" given in Table 1 lead us to the conclusion that all the definitions proposed by scientists are contradictory. A number of authors consider non-current assets to be tangible, intangible and financial resources, while the rest are property values.

We have not found an unambiguous and generally accepted interpretation of the content of the "non-current assets" category. Today, despite the existence of a significant number of studies

and scientific works, there is simply no single definition of the concept of "non-current assets". The evolution of views in economic theory can serve as an explanation for the presence of a large number of approaches to the definition of this category.

Some scientists suggest renaming the term "non-current assets" to "main assets" or "long-term assets", which will allow to correct the formation of the essence of non-current assets (V.E. Vankevich, L.L. Goretska, M.V. Pivtorak). L.G. Lovinska suggests replacing the term "non-current assets" in accounting practice with the more appropriate term "long-term assets" due to the impracticality of using the former [0, p. 146]. M.V. Pivtorak proposes to call these assets the main ones, which will correspond to the classical principle of dividing capital into main and circulating capital. The author emphasizes that land is the only asset that is not negotiable [10, p. 6].

From the point of view of the economic process in which non-current tangible assets participate repeatedly and transfer their value to products (services) in parts, they are often also called fixed assets or long-term assets.

Practice has determined that non-current assets include property values with a useful life of more than one year.

Among all the company's assets, non-current assets are the least mobile part of them, they are illiquid and non-maneuverable. Without significant losses, non-current assets can be turned into "live money" only after the end of long periods of time (from six months and above). It is much more difficult to sell fundamental property values adapted to a certain type of business on the market than current assets (liquid products and stocks).

It is worth noting that most of the constructions of production and other equipment are, as a rule, highly specialized and are rarely sold on the open market in Ukraine, with the exception of sales as part of an existing business. In Ukraine, the market for the sale of similar fixed assets is not active, and therefore is not able to ensure the receipt of funds in the event of a deterioration in the company's solvency.

Despite this, non-current assets are more resistant to inflationary processes, can provide additional income from renting them out, retain their appearance, are subject to revaluation, so they do not lose their value.

It is worth noting, regarding the terminology:

- non-current assets - used exclusively in Ukrainian and post-Soviet accounting;
- long-term assets (eng. - long-term assets) - used in Western countries;
- non-current assets (eng. - non-current assets) - used in International Financial Reporting

Standards.

Over a long period of time, world practice has developed a variety of types of non-current material assets. When considering these types, first of all, we use the signs of qualification of non-current material assets.

During the entire period of stay of the object of fixed assets at this enterprise, its inventory number is stored with it, which is noted in all primary documents and accounting registers. An object of fixed assets may be removed from the enterprise, and its number will not be assigned to a new object for another 5 years.

The enterprise has defined the following organizational principles for keeping records of fixed assets:

1. The composition of fixed assets includes tangible assets that the company holds for the purpose of using them in the process of production or supply of goods, provision of services, leasing to other persons or for the implementation of administrative and social functions, the expected useful life of which is more than one year (or operating cycle, if it will be longer than one year). In 2020, the value criterion for recognizing fixed assets was increased to 20,000 hryvnias.

2. The initial cost of fixed assets increases by the amount of costs associated with the improvement of the object, which leads to an increase in the future economic benefits originally expected from the use of the object.

3. Classify fixed assets in accordance with Art. 5 [11] by the following groups:

- houses and buildings;
- Machines and equipment;
- vehicles;
- other fixed assets.

4. Depreciation of fixed assets should be calculated using the straight-line method.

Depreciation of fixed assets begins from the moment these assets are ready for operation.

The average terms of amortization represent the estimated terms of useful use of assets:

- houses - 15-20 years;
- machines and equipment - 5-10 years;
- vehicles - 5 years;
- other fixed assets - 2-5 years.

Construction in progress and equipment not installed are not depreciated.

The useful life and depreciation method are analyzed at the end of each financial year.

5. The liquidation value of fixed assets is not established and for the purpose of calculating depreciation it is equal to 0.

6. Capitalized costs include basic costs for modernization and replacement of parts of assets that increase their useful life or improve their ability to generate income. Expenditures for repair and maintenance of fixed assets that do not meet the above capitalization criteria are charged to profit or loss in the period in which they are incurred.

7. The company accounts for intangible assets in accordance with the requirements of IAS 38 "Intangible Assets" [12].

8. Intangible assets are initially valued at cost.

The cost of an intangible asset is considered to be the amount of cash paid or their equivalents or the fair value of another form of compensation provided to receive the asset at the time of its acquisition.

The cost of a separately purchased intangible asset consists of:

- purchase price;
- expenses that are directly related to bringing the intangible asset to the condition necessary for operation in a way, for example:
 - expenses for payments to employees, which arise directly from bringing the asset to working condition;
 - fees to specialists paid directly as a result of bringing the asset to working condition;
 - costs for checking the appropriate functioning of an intangible asset.
 - other expenses, business trips, intermediary services, losses on the conclusion of the contract, which are directly related to the acquisition of the relevant object of intangible assets and are necessary (those that cannot be avoided) within the framework of the acquisition of the object of intangible assets.

9. After initial recognition, intangible assets are recorded at cost less accumulated amortization and accumulated impairment losses.

10. Intangible assets are amortized during the useful life using the straight-line method.

The average terms of depreciation, which represent the estimated terms of useful use of assets, are given below:

- patents and trademarks - 5-20 years;
- software - 1-10 years;
- rights to industrial property objects - 1-5 years;
- other intangible assets - 1-5 years.

11. In its activities, the enterprise may carry out the development of new medicines (other products).

The main asset in the 1C:Enterprise 8.3 program is an object put into operation. During the registration of the commissioning operation, all the parameters of the accounting of fixed assets are determined. The list of fixed assets and other non-current assets is stored in the "Fixed Assets" directory, and all accounting parameters are automatically recorded in the information registers by the system.

When purchasing an object of fixed assets through trade organizations or directly from the manufacturer, on the basis of the received invoice, the accounting department of the enterprise draws up an Act of acceptance and transfer (internal movement) of fixed assets in the 1st copy [13].

Basic information about fixed assets and intangible assets is not stored in the directory, but in information registers. This information is entered by the accountant in the form of a commissioning document, and accounting registers are automatically filled in when documents are processed. Analytical accounting of non-current material assets is carried out by the materially responsible persons and divisions under which these assets are fixed.

However, the company mainly consists of one accounting department and several production units located in the same city, but at different addresses, so primary paper documentation of operations related to the movement of non-current assets cannot be dispensed with, especially internal movement, repairs (current and modernization), write-off (liquidation) of fixed assets. These operations with fixed assets are carried out directly at the places where these fixed assets are fixed [14].

Acceptance, transfer, write-off (liquidation) of fixed assets at the enterprise are carried out, as a rule, by a permanent commission appointed by order of the director of the enterprise from among specialists (chief engineer, mechanic).

In the case of internal movement of the object of fixed assets, the Act of acceptance-transfer (internal movement) of fixed assets is drawn up in 2 copies - the first copy with the signatures of responsible employees of the transferring and receiving divisions is intended for the accounting department, and the second - remains in the division that transferred object).

Analytical accounting of non-current assets of production divisions of the enterprise is kept in inventory cards, which are filled out for each classification type of fixed assets, for example: for buildings, for equipment, vehicles. The name of the object, model, type, brand (if available), the location (of operation) of this fixed asset is indicated in the cards, the inventory and factory number are recorded, the document on the commissioning of the fixed asset and its initial cost are indicated, an account for making depreciation deductions and other required details.

Depreciation policy is an integral component of the accounting policy of every enterprise, it contains a set of management methods, the procedure for accrual, accounting and use of depreciation deductions. When recording a fixed asset object in the "Fixed Assets" directory, the accountant indicates the accounting account of fixed assets and the depreciation account, the materially responsible person, the method of depreciation and the period of useful use of the fixed asset. To calculate the depreciation of fixed assets in the program 1C:Enterprise 8.3, the document "Calculation of depreciation" is assigned.

It should be noted that account 13 "Depreciation (depreciation) of non-current assets" exists for the operation of amortization, which is maintained under the sub-account "Non-current assets". When registering the commissioning operation, the account of the facility and depreciation is selected. In 1C:Enterprise 8.3, this is recorded in the information reference register. The depreciation calculation method is specified for each fixed asset, and depending on the selected accounting account, the set of possible depreciation calculation methods changes.

When calculating depreciation in the 1C:Enterprise 8.3 program, there are some inconveniences, which are that in order to automatically calculate the amount of depreciation of fixed assets that are on the company's records, the accountant needs to perform the "month closing" operation at the end of each month.

For the revaluation of fixed assets and intangible assets, the document "Revaluation of

Assets" from the Journal of Documents is used. To carry out the revaluation, the revaluation coefficients are entered for each inventory number, after which the calculation is carried out, but it should be borne in mind that if it is necessary to change the residual value, either the book value or depreciation must be changed. As a result of using this document, the book value of fixed assets, intangible assets and their depreciation is reassessed.

Information about the write-off and sale of fixed assets is entered into the program using the "Liquidation of Assets" document. When creating a document, first of all, you need to indicate the reason for the disposal of the object: write-off or sale. On the basis of the entered data, after the document is executed, the 1C:Enterprise 8.3 program will create the appropriate postings on the accounting accounts and display the transaction in the appropriate amounts.

Standard and regulated reports are used to obtain analytical and summary data, as well as the formation of financial and tax reporting based on the information entered in the 1C:Enterprise 8.3 program.

The use of accounting programs for recording the process of exploitation of non-current assets not only allows you to receive operational and high-quality information, but also contributes to the improvement of the organization of work at the enterprise, the facilitation of record-keeping and the growth of the productivity of the accounting staff.

Conclusion: Therefore, we consider it expedient to offer an alternative approach of recording the facts of economic life about the objects of fixed assets in the accounting documents, which are formed by the program 1C: Enterprise 8.3 at the enterprise:

1) develop a system of electronic document circulation, when developing take into account the relationship between the accounting department of the enterprise and the production divisions, to which separate objects of fixed assets are fixed, and which are located at different addresses, but also in the same city;

2) rationalize spending time on processing, supplementing and storing primary documentation regarding the availability and movement of fixed assets;

3) ensure a minimum gap in time between the implementation of an economic transaction and the receipt of reporting information for making a balanced management decision regarding the effective operation of fixed assets by the enterprise;

4) to optimize the forms of primary documentation used to register the movement of fixed assets, since the current forms obtained in the process of printing electronic documents duplicate each other. Introduce an improved form into the standard configuration of 1C: Enterprise 8.3, which will combine the Act of acceptance and transfer, the Act of write-off and the inventory card of fixed assets into one document. This will contribute to reducing the labor intensity of accounting work and reducing document flow. The informativeness and visibility of the primary document will increase and contribute to strengthening control over the availability and movement of fixed assets.

5) optimize the calculation of depreciation in the 1C program: Enterprise 8.3. Calculate depreciation monthly at a time clearly regulated by the program, and not wait for the chief accountant of the enterprise to carry out the operation "Closing of the month". This will contribute to the complete automation of the accounting of non-current material assets of the enterprise.

6) delegate to a clearly defined official the duties of conducting an internal check of the state of non-current assets, the correctness of their accounting and the display of accounting data in management, financial, statistical, tax reports, and the evaluation of the effectiveness of their operation. We consider it expedient to appoint an accounting accountant for accounting of fixed assets as such a person.

Список використаної літератури

1. Лишилєнко О. В. Бухгалтерський облік: підручник для ВНЗ. К.: ЦУЛ, 2015. 528 с.
2. Півторак М.В. Облік основних засобів у рибному господарстві: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / М.В. Півторак. - К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 2006. 19 с.
3. Банєра Н. та ін. Облік і аудит: навчальний посібник / заг. ред. О. Скаско. Львів: Растр-7, 2017. 504 с

4. Гудзь Н. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / ред. П. Денчук, Р. Романів. Київ, 2016. 424 с.
5. Диба В. М. Облік та аналіз необоротних активів : монографія / В. М. Диба. - Київ : КНЕУ, 2008. - 288 с
6. Загородній А.Г. Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2007. 1072 с.
7. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія / С. В. Мочерний. - К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1. С. 848.
8. Шелудько В. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ, 2013. 375 с.
9. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія. – Київ : КНЕУ, 2006. 256 с.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.01.2023)
11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: <http://www.minfin.gov.ua>
12. Methodology of complex analysis of tangible fixed assets. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2020. Vol. 7, Number 2 (December), pp. 1341-1352. Available at: [Accessed 04.01.2023].
13. Zinkeviciene, D. and Vaisnoraitė, G. Factors affecting the choice of tangible fixed asset accounting methods: theoretical approach. *European Scientific Journal*, June special edition. 2014. vol. 1, pp. 198-208.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2023

Статтю рекомендовано до друку 02.02.2023

References

1. Lishilenko, O. V. (2015). *Buhgalterskij oblik: pidruchnik dlya VNZ [Accounting: a textbook for universities]*. Kyiv: CUL [in Ukrainian].
2. Pivtorak, M.V. (2006). *Oblik osnovnih zasobiv u ribnomu gospodarstvi [Accounting of fixed assets in fisheries]*. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv: NNC «Institut agrarnoyi ekonomiki» UAAN [in Ukrainian].
3. Banera, N. ta in. (2017). *Oblik i audit: navchalnij posibnik [Accounting and auditing: a study guide]*. (Ed) Skasko O. Lviv: Rastr-7 [in Ukrainian].
4. Gudz, N. (2016). *Buhgalterskij oblik: navchalnij posibnik [Accounting: study guide]*. (Ed) Denchuk P, Romaniv R. Kiyiv [in Ukrainian].
5. Diba, V. M. (2008). *Oblik ta analiz neoborotnih aktiviv: monogr. [Accounting and analysis of non-current assets: a monograph]*. Kyiv.: KNEU [in Ukrainian].
6. Zagorodnij, A.G. Voznyuk, G.L. (2007). *Finansovo-ekonomichnij slovník [Financial and economic dictionary]*. Kiyiv: Znannya [in Ukrainian].
7. Mochernij, S. V. (2000). *Ekonomichna encyklopediya [Economic encyclopedia]*. Kyiv: Vidavnichij centr «Akademija», volume 1 [in Ukrainian].
8. Sheludko, V. (2013). *Finansovij menedzhment: pidruchnik [Financial management: a textbook]*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Lovinska, L.G. (2006). *Ocinka v buhgalterskomu obliku: monografiya [Assessment in accounting: a monograph]* Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
10. Nacionalne polozhennya (standart) buhgalterskogo obliku 7 «Osnovni zasobi» vid (2000). № 92. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
11. Mizhnarodnij standart buhgalterskogo obliku 16 «Osnovni zasobi» [National regulation (standard) of accounting 7 "Fixed assets"] Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua> [in Ukrainian].
12. Tamulevičienė, D., Mackevičius, J. (2020). Methodology of complex analysis of tangible fixed assets. *Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(2),1341-1352 [in English].
13. Zinkeviciene, D., Vaisnoraitė, G., (2014). Factors affecting the choice of tangible fixed asset accounting methods: theoretical approach. *European Scientific Journal*, June special edition, 1, 98-208 [in English].

The article was received by the editors 10.01.2023

The article is recommended for printing 02.02.2023

Анжела Гриліцька

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та фінансів

Черкаський державний бізнес-коледж кандидат економічних наук,
Чорновола 243, м. Черкаси, 18028, Україна; 18028,
e-mail: viola-albina@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-6793-2142

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОБУДОВИ ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. У даній статті обґрунтовано теоретичні положення обліку необоротних матеріальних активів та запропоновано практичні рекомендації з удосконалення методики організації обліку досліджуваних активів. Розглянуті питання забезпечення єдиних підходів до визначення економічної сутності необоротних матеріальних активів. Обґрунтована класифікація та визначена методична база обліку. Проаналізовано визнання та процес оцінки необоротних матеріальних активів, надана порівняльна характеристика обліку необоротних активів за Національними положення (стандартами) бухгалтерського обліку та Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Досліджені методичні засади обліку необоротних матеріальних активів на підприємстві. Визначені особливості формування звітної інформації з обліку необоротних матеріальних активів на підприємстві. Сучасні воєнно-пандемічні та інші кризові умови функціонування підприємств потребують оптимального використання необоротних матеріальних активів підприємства. Проведені дослідження проблемних питань обліку необоротних матеріальних активів, розроблені шляхи їх вирішення для покращення управління такими активами. Розглянуті концептуальні засади фінансового обліку необоротних матеріальних активів. Розглянуто порядок оцінки необоротних матеріальних активів та організаційне забезпечення бухгалтерського обліку в частині елементів облікової політики щодо необоротних матеріальних активів у розрізі її складових. Визначена проблематика основних питань бухгалтерського (фінансового) обліку щодо необоротних матеріальних активів та сформульовані пропозиції по удосконаленню організаційної побудови обліку необоротних матеріальних активів.

Ключові слова: необоротні матеріальні активи, ефективність використання, основні засоби, амортизація, облік.

Бібл.: 13

DOI: [10.26565/2786-4995-2023-1-03](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-03)

УДК: 656.2; 656.6; 658.8

Світлана Кулакова

к.е.н., доцент

*доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

e-mail: slcveta@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7149-0356

Аліна Калембет

здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

e-mail: alinakalembet2@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7265-1337

Дарина Подкопова

здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

Першотравневий проспект, 24, Полтава, 36000, Україна

e-mail: podkopovadarina@gmail.com, ORCID ID: 0009-0006-4999-8766

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Досліджено особливості формування та функціонування логістичної діяльності під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Дана стаття висвітлює проблеми розвитку логістики в Україні під час воєнного стану та перспективи їх вирішення. Розглянуті проблеми, з якими зіткнувся український логістичний бізнес до повномасштабного наступу РФ. Проаналізовані логістичні витрати до 24 лютого 2022 та після, зроблені відповідні висновки, а саме збитковість українських підприємств та їх кризове становище.

Також приділена увага таким питанням як перевезення сухопутним транспортом та морськими суднами – блокада залізниць та портів. Висвітлені наслідки підвищення коефіцієнтів тарифів на перевезення.

Україна є одним зі світових лідерів з експорту зерна. Але через російську агресію основний логістичний шлях для цього товару — Чорне море — було заблоковано. Зазначені допомога Туреччини та створення «Зернового коридору», в ході якого експорт українського зерна став можливим. Ініціатива Grain From Ukraine, яка була вдало прийнята та узгоджена Президентом України Володимиром Зеленським – проєкт під назвою «Зерно з України», який має на меті забезпечити зерном понад п'ять мільйонів людей до кінця весни 2023 року. Майбутнє українського експорту сільськогосподарської продукції багато в чому буде залежне від продовження дії "зернової угоди".

Визначені проблеми українських портів, залізниці, та наведені альтернативні шляхи переміщення транспорту. Для прикордонних перевезень використовують шляхи переходів з такими країнами як Польща, Угорщина, Молдова, Словаччина та Румунія.

Також в статті зазначені ділові активності на заході, в ході чого зростає інвестування та фулфілмент. Вказані варіанти підвищення ефективності логістичних ланцюгів поставок. Зазначено, що ситуація на ринку, як внутрішньому так і зовнішньому, змінюється майже не щодня, тому така тенденція буде зберігатися і надалі.

Якщо ситуація з доступністю логістики не покращиться, під загрозою опиниться не лише український агросектор, а й макроекономічна стабільність країни, а також глобальна продовольча безпека.

Ключові слова: логістика, воєнний стан, експорт, витрати, фулфілмент, аутсорсинг.

Рис.: 4, табл.:1, бібл.: 9.

Вступ. Логістична система є складною та добре організованою (структурованою) економічною системою, що охоплює виробництво та обіг матеріальних ресурсів, управління матеріалами та пов'язаними з ними потоками, і спрямована на оптимізацію логістичних функцій та операцій, створених у ланцюзі постачання товарів. У зв'язку з цим актуальним є завдання формування ефективного зв'язку торгово-логістичної системи. Логістичний транспортний ланцюг може мати форму прямого транзиту, продажу товарів через складську систему або створення складальних підприємств у країні продажу товару. Ця оцінка включає не лише прямі транспортні витрати на доставку, але й вартість продажів, конкурентоспроможні, поточні операційні витрати в галузі та витрати на складальний завод.

Величезним випробуванням для українців стала повномасштабна війна, яка, окрім незліченних трагедій, створила низку проблем для функціонування багатьох галузей. Логістика не стала винятком, адже вона перетинається з багатьма іншими, і, як наслідок одна з перших відчувала на собі руйнівні наслідки війни.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Постановкою проблеми та аналізу впливу військових конфліктів на економіку в цілому розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Т. Богдан, О. Борзенко, В. Горбулін, Дж. Кейнс, Н. Рубіні. Аспектами формування логістичних систем займалися: Б.М. Андрушківа, А.В. Євдокимова, Є.В. Крикавський, Т.В. Косаревої, Г.І. Михайліченко та інші. Не дивлячись на значні наукові доробки вітчизняних та зарубіжних учених, на сьогодні суттєвої актуальності набувають дослідження нових напрямків формування логістики, адже ситуація в країні є вкрай нестабільною.

Мета статті – обґрунтування теоретичного базису, огляд проблем логістичних систем з якою зіштовхнулася Україна та їх розв'язання.

Завданням є дослідження логістичних витрат в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є процеси управління логістичними ланцюгами.

Предметом наукового дослідження є теоретичні та методичні аспекти управління логістичними системами.

Методами дослідження були використані наступні: наукової абстракції та логічного узагальнення; структурно-факторного і порівняльного аналізу, а також експертних оцінок.

Результати дослідження. За останні кілька років світ логістики різко змінився. Все почалося задовго до війни в Україні.

Як розповів автор "Harvard Business Review", через китайсько-американську економічну війну та епідемію останніх років ринок почав стрімко локалізуватися, тобто ланцюги поставок максимально наближається до країни, де продукт виробляється або продається.

У глобальних логістичних мережах відбувається концентрація вантажопотоків за оптимальними напрямками. Всього на земній кулі близько 80 міжнародних транспортних коридорів (МТК), за якими здійснюється основна частина перевізної діяльності в світі. Провідну роль у формуванні глобальних мереж грає європейський ринок, що має величезний потенціал.

Ринок транспортно-логістичних послуг є важливою частиною української економіки. Це тому, що логістика є ключовою для доставки продукції від виробника до споживача, а без функціонування логістичної структури торгівля стає практично неможливою.

Виклики, з якими зіткнулася галузь логістики, виникли за роки до того, як російсько-українська війна вступила в нову фазу. Через пандемію ринок починає прискорювати локалізацію та зміщення ланцюгів поставок ближче до країни, де виробляється або продається продукт. Але в 2022 році компанії мають приймати рішення за максимально короткі терміни. На рис. 1 наведено проблеми, з якими зіткнувся логістичний бізнес України.[1]

До початку повномасштабного вторгнення 2/3 експорту й імпорту в Україні відправлялися морськими шляхами. Згодом ця можливість ускладнилася у зв'язку з блокуванням портів росією.[2] Наприклад, до 24 лютого логістичні витрати на зерно з центральних регіонів до портів Одеси становили близько 30 доларів/тонна. Зараз же вартість логістики до портів сусідніх країн сягає близько 180 доларів. Фактично витрати на доставку в багатьох випадках становлять близько 2/3 від ціни зерна. Це робить його виробництво в Україні збитковим. При цьому, збільшення логістичних витрат багато в чому пов'язане саме із залізничними перевезеннями всередині України. Вартість залізничних перевезень в Україні формується із декількох елементів, що наведені на рис. 2.[3]

Якщо ж говорити про потужні сухопутні бази, то вони були зосереджені у центральних регіонах. У Київській області на ранніх етапах війни стрімке просування ворожих сил паралізувало доступ до багатьох складів з припасами, частина з яких була зруйнована.

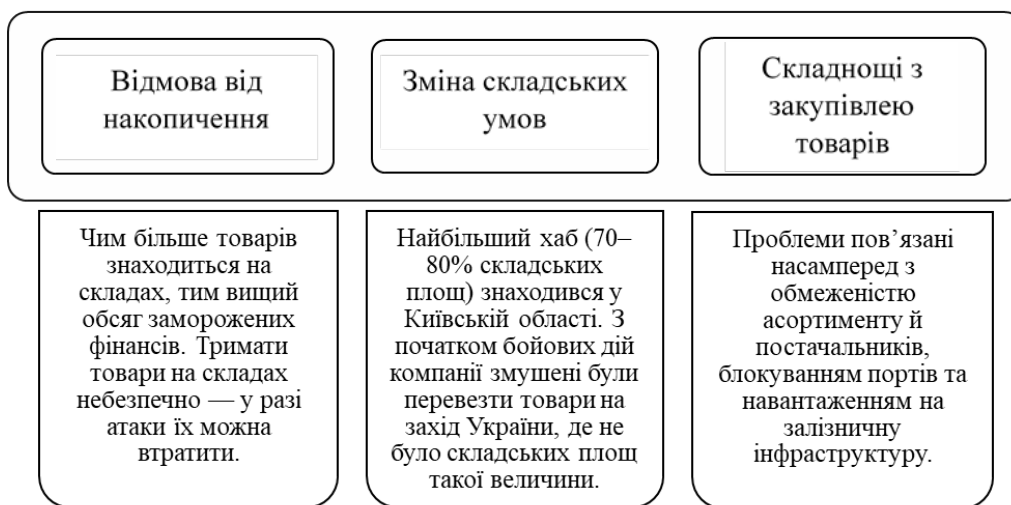

Рис 1. Фактори, що ускладнюють логістику в Україні

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

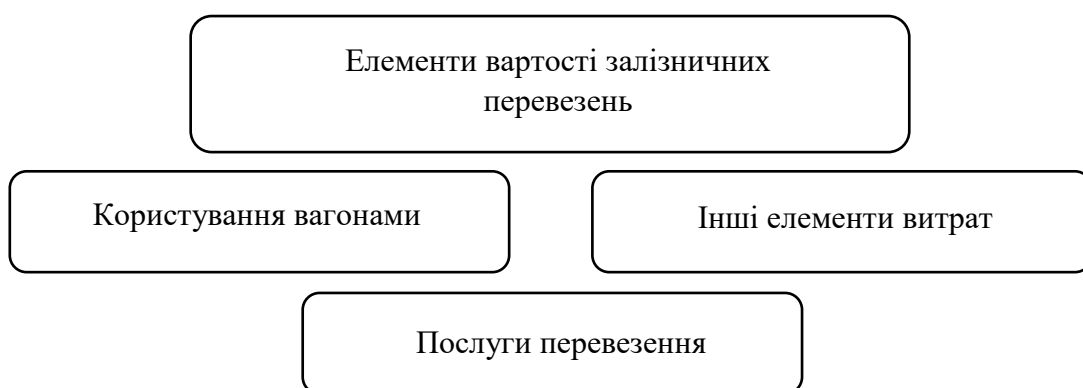

Рис. 2. Елементи вартості залізничних перевезень

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

У перші дні війни транспортно-експедиторська галузь зіткнулася зі складними викликами. Багато імпортних товарів було завезено в Україну в контейнерах. Їх доводилося розвантажувати в портах інших країн, а сама переробка коштувала дорого. Було сформовано новий логістичний ланцюг, до якого увійшли порти в інших країнах (Констанца, Гдиня, Гданськ, Клайпеда, а іноді Стамбул і Бремерхафен). Коли порт Великої Одеси був повністю

заблокований, довелося шукати альтернативні маршрути для експорту українського зерна та іншої продукції. Кілька маршрутів було знайдено. Вони проходили через порти Ізмаїл, Лені та Усть-Дунайськ до румунського порту Констанца та інших портів інших країн, з якими вони взаємодіяли у формі прямого сполучення. Незважаючи на те, що на початку весни в регіоні було не все гаразд і порти не могли обробити вантаж, українські експедитори звернулися за допомогою до своїх румунських колег і отримали її. Іншу частину експортного вантажу взяв на себе автомобільний транспорт.

Влітку 2022 року Україна вирішила підвищити тарифний коефіцієнт на залізничні перевезення на 70% для всіх тарифних класів, включаючи сільськогосподарську продукцію. Це підвищення тарифів було запроваджено для покриття 43% дефіциту бюджету України до кінця 2022 року.[4]

Швидкість перевезення також має значний вплив на структуру витрат, оскільки плата за оренду вагона зростає зі збільшенням кількості днів, необхідних для транспортування вагона. Для розрахунку плати за користування вагоном Укрзалізниця встановила стандартну швидкість. Загалом, з початку війни логістичні витрати лише на використання та транспортування зерновозів Укрзалізниці зросли до 85 доларів США за тону (виходячи з середньої відстані та середньої стандартної швидкості), що в 4,5 рази вище, ніж до 24 лютого.

Пізніше, за ініціативи України та ООН, а також за посередництва Туреччини, був запущений тимчасовий проєкт "Зерновий коридор", в ході якого частина заблокованих портів була розблокована і експорт українського зерна став можливим. Водночас не варто ідеалізувати цей проєкт, оскільки він неодноразово використовувався як привід для провокацій з боку росії. Зміни у системі перевезення вантажів наведені на рис. 3 і рис. 4.[5]

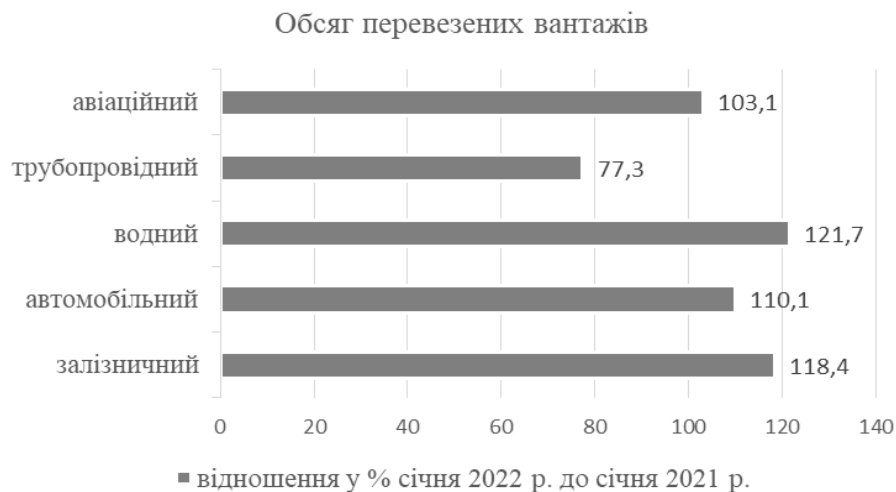

Рис. 3. Відсоткове відношення обсягу перевезення вантажів різними видами транспорту січня 2021 р. до січня 2022 р.

Джерело: побудовано авторами на основі даних Державної служби статистики України

Коли транспортування українського зерна стало неможливим, у світі заговорили про продовольчу кризу та загрозу голоду. Це дало можливість для серйозного переосмислення ролі нашої країни у підтримці глобальної продовольчої безпеки. Тому ініціатива Grain From Ukraine була своєчасною та потужною ідеєю: 26 листопада 2022 року Президент України Володимир Зеленський офіційно запустив ініціативу "Зерно з України" для постачання зерна в найбідніші країни Африки в рамках гуманітарної продовольчої програми. Програма має на меті забезпечити зерном щонайменше 5 мільйонів людей до кінця весни 2023 року.[6]

Рис. 4. Обсяги перевезених вантажів в мільйонах тон

Джерело: побудовано авторами на основі даних Державної служби статистики України

Незважаючи на численні виклики, українським підприємствам та державі в цілому вдалося розробити низку альтернативних маршрутів. Станом на жовтень кілька терміналів, переважно у західних областях – Львівській, Тернопільській та Чернівецькій, використовуються для підтримки логістики. Ізмаїльський порт також використовує баржі до Констанци та відкритий адриатичний маршрут до італійського порту Трієст, що з'єднає логістику з Одеського порту через сусідні країни на заході, Словаччину та Угорщину. Адже зараз є багато експортних контейнерів, які потрібно доставити до одержувачів, а порти все ще не в змозі обробити таку кількість суден.

За статистикою "Укрзалізниці", з початку війни в Україні припинили свою діяльність понад 80 виробничих підприємств, і внутрішні залізничні перевезення також припинилися. Донедавна в Україні працювали лише чотири порти. Кірія, Ізмаїл, Лені та Усть-Дунай. Однак вони покривають лише десяту частину довоєнних перевалочних потужностей. Порти Лені та Ізмаїл переповнені, але щоб потрапити до порту Ізмаїл, потрібно пройти через територію Молдови. У портах також виникають затримки через нерегулярне завантаження Лені. Портовий термінал не може покрити все навантаження інфраструктурою та персоналом. Однак потрібно також враховувати той факт, що для того, щоб дістатися до Ізмаїла залізницею, потрібно перетнути Дністровський міст, який вже кілька разів був пошкоджений окупантами. Наразі є кілька альтернативних варіантів. Вони полягають у використанні прикордонних залізничних переходів. Всього їх тринадцять: два зі Словаччиною, чотири з Польщею, два з Угорщиною, три з Румунією та два з Молдовою, причому обсяги вантажів на переходах зараз сягають 3-4 мільйонів тонн.[7]

Незважаючи на те, що північ була повністю звільнена від окупаційних сил, а контрольований південь більше не стоїть перед загрозою окупації, українські підприємства продовжують переїжджати на захід. Це означає, що продовжуватиметься частковий перерозподіл внутрішнього попиту. У той час як економічна активність на індустріальному південному сході та півдні знижується, ділова активність на заході зростає, як наслідок – інтерес до інвестування в ресурси також зростає. Серед компаній росте попит на фулфілмент, адже будь-яка криза вимагає від бізнесу «скидання баласту», тобто

позбавлятися непрофільних видів діяльності. Фулфілмент – комплекс операцій з моменту оформлення замовлення покупцем і до моменту отримання покупки. Як бізнес-послуга, фулфілмент найбільш затребуваний інтернет-магазинами та часто передається на аутсорсинг фулфілмент-центрам, функції яких наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Елементи, що входять у послугу фулфілменту

Складові послуги фулфілмент	
1	складське зберігання товарів
2	прийом та обробка замовлень
3	одержання оплати від покупців
4	комплектація та упаковка замовлень
5	доставка замовлень
6	робота із поверненнями

Як наслідок, утримувати власну логістику стає не вигідно. Фіксовані витрати, такі як оренда складу, електроенергія, комунальні послуги та заробітна плата кур'єрів і логістів, виникають незалежно від товарообігу. Тому компанії починають шукати фулфілмент-операторів і платити їм за кожну партію товару, перетворюючи логістику на змінні витрати. Передаючи логістику на аутсорсинг, компанії звільняються від цього тягаря і можуть покласти на професіоналів з уже налагодженим ланцюгом поставок.[8]

Іншим варіантом підвищення ефективності ланцюга поставок є перенесення витрат на доставку до центру тяжіння на виробника. Це може мати позитивний ефект, навіть якщо може спричинити простой на деяких ділянках. Використання гнучких автоматизованих систем управління транспортом.

За останні місяці ситуація стрімко змінилася. Щодня вводяться нові або пом'якшуються деякі правила, закриваються або відкриваються маршрути доставки і розподільчі центри, зростає вартість палива, різко змінюються потреби в товарах і комплектуючих. Ця тенденція збережеться і в найближчому майбутньому.[9]

Висновки. Під час війни логістична діяльність логістична діяльність важлива як на державному, так і на бізнес-рівні. Незважаючи на зміни та виклики, логістика завжди працює і ніколи не зупиняється. Сьогодні логістика є ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності компаній. Завдяки наявності новітніх логістичних методів, інноваційного програмного забезпечення та використання сучасного обладнання, компанії змогли швидко реагувати на зміни.

З одного боку, можна бути впевненим, що логістика не зупиниться, оскільки її функціонування забезпечують висококваліфіковані фахівці. З іншого боку, на галузь впливає низка об'єктивних факторів, які наразі неможливо точно спрогнозувати.

Завдяки наявності новітніх методів логістики, інноваційному програмному забезпеченню та використанню сучасного обладнання, компанії змогли швидко реагувати на зміни на ринку та забезпечувати ефективні роботи в умовах воєнного стану.

Війна чітко висвітлила недоліки поточної ситуації. Насамперед, це зберігання великих обсягів вантажів лише в певних регіонах країни та використання маршрутів через небезпечні зони та поблизу стратегічних об'єктів. Логістика стала більш інтегрованою, оскільки такий підхід виявився єдиним способом вижити в умовах кризи. Реорганізація систем зберігання, передбачення ризиків і розробка нових маршрутів стануть відправною точкою для післявоєнного відновлення логістики.

Список використаної літератури

1. Берестенко В.В. Як змінилася логістика за півроку війни та що буде з імпортом і експортом. *Центр транспортних стратегій*. URL: <https://cfts.org.ua/blogs/yak-zminilasya-logistika-za-pivroku-viyni-ta-scho-bude-z-importom-i-eksportom-651> (дата звернення: 31.01.2023)
2. Ільченко Н. Б. Логістичні стратегії в торгівлі : монографія. Київ. Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2016. 432 с.
3. Ісаченко О. Зберегти та забезпечити: як змінилася логістика в Україні під час війни. *Reactor.Ua* 24.05.2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20241674-zberegti-ta-zabezpechiti-yak-zminilasya-logistika-v-ukrayini-pid-chas-viyni> (дата звернення: 31.01.2023)
4. Логістика під час війни. *Укрінформ*. 07.09.2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3566470-logistika-pid-cas-viyni-ak-ukrainskomu-biznesu-organizuvati-transportni-potoki.html (дата звернення: 31.01.2023)
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 31.01.2023)
6. Тодуров О. Сухий порт: як забезпечити оперативну логістику в умовах війни. *Mind.ua*. 29.03.2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20238657-suhij-port-yak-zabezpechiti-operativnu-logistiku-v-umovah-viyni> (дата звернення: 31.01.2023)
7. Well Pack How the War in Ukraine Transforms European Logistics and Affects Prices. *Wellpack.Org* URL: <https://wellpack.org/how-the-war-in-ukraine-transforms-european-logistics-and-affects-prices/> (дата звернення: 31.01.2023)
8. Neubauer A. B. and Voss A. The Structure of Need Fulfillment *European Journal of Psychological Assessment* (2016), 34, pp. 220-228 <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326>. (дата звернення: 31.01.2023)
9. Литюга Ю.В. Управління ризиками логістичної системи підприємства: сутність, оцінювання, методи. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5646>. (дата звернення: 31.01.2023)
10. Journal "Economy and the State", URL: <http://www.economy.in.ua/> (дата звернення: 31.01.2023)
Стаття надійшла до редакції 10.02.2023
Статтю рекомендовано до друку 13.03.2023

References

1. Berestenko, V.V (2022). Yak zminylasia lohistyka za pivroku viiny ta shcho bude z importom i eksportom [How logistics changed during the six months of the war and what will happen to imports and exports]. *Tsentr transportnykh stratehii*. Retrieved from <https://cfts.org.ua/blogs/yak-zminilasya-logistika-za-pivroku-viyni-ta-scho-bude-z-importom-i-eksportom-651> [in Ukraine].
2. Ilchenko, N. B. (2016). *Lohistychni stratehii v torhivli: monohrafiia* [Logistics strategies in trade: monograph]. Kyiv: Kyiv. nats. torh. ekon. un-t. [in Ukraine].
3. Isachenko, O. (2022). Zberehty ta zabezpechyty: yak zminylasia lohistyka v Ukraini pid chas viiny [Save and Provide: How Logistics Changed in Ukraine During the War]. *Reactor.Ua*. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20241674-zberegti-ta-zabezpechiti-yak-zminilasya-logistika-v-ukrayini-pid-chas-viyni> [in Ukraine].
4. Ukrinform (2022). *Lohistyka pid chas viiny* [Logistics during the war]. [Press release]. Retrieved from https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3566470-logistika-pid-cas-viyni-ak-ukrainskomu-biznesu-organizuvati-transportni-potoki.html [in Ukraine].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukraine].
6. Todurov O. (2022) Sukhyi port: yak zabezpechyty operativnu lohistyku v umovakh [Dry port: how to ensure operational logistics in conditions of war]. *Mind.ua*. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20238657-suhij-port-yak-zabezpechiti-operativnu-logistiku-v-umovah-viyni> [in Ukraine].
7. Well Pack How the War in Ukraine Transforms European Logistics and Affects Prices. *Wellpack.Org*. Retrieved from <https://wellpack.org/how-the-war-in-ukraine-transforms-european-logistics-and-affects-prices/> [in English].
8. Neubauer, A. B., Voss, A. (2016). The Structure of Need Fulfillment. *European Journal of Psychological Assessment*, 34, 220-228 Retrieved from <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326> [in English].
9. Lytiuha, Yu.V. (2017). Upravlinnia ryzykamy lohistychnoi systemy pidpriemstva: sutnist, otsiniuvannia, metody [Risk management of the logistics system of the enterprise: essence, assessment, methods]. *Efektivna ekonomika*, №6. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5646> [in Ukraine].
10. Journal "Economy and the State", Retrieved from <http://www.economy.in.ua/> — (access date 03.15.2023)
The article was received by the editors 10.02.2023
The article is recommended for printing 13.03.2023

Svitlana Kulakova

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: slcveta@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7149-0356

Alina Kalembet

obtaining higher education, the first (Bachelor) level of higher education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: alinakalembet2@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-7265-1337

Daryna Podkopova

obtaining higher education, the first (Bachelor) level of higher education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: podkopovadarina@gmail.com; ORCID ID: 0009-0006-4999-8766

FEATURES OF THE FORMATION OF LOGISTICS EXPENSES OF ENTERPRISES UNDER MILITARY CONDITIONS

Abstract. The peculiarities of the formation and functioning of logistics activities during the full-scale invasion of Russia into Ukraine were studied.

This article highlights the problems of logistics development in Ukraine during the martial law and the prospects for their solution. Considered the problems faced by the Ukrainian logistics business before the full-scale offensive of the Russian Federation. Logistics costs until February 24, 2022 and after were analyzed, relevant conclusions were drawn, namely the unprofitability of Ukrainian enterprises and their crisis situation.

Attention was also paid to such issues as transportation by land transport and sea vessels - blockade of railways and ports. The consequences of increasing the coefficients of transportation tariffs are highlighted.

Ukraine is one of the world leaders in the export of grain. But due to Russian aggression, the main logistics route for this product — the Black Sea — was blocked. The mentioned aid from Turkey and the creation of the "Grain Corridor", during which the export of Ukrainian grain became possible. The Grain From Ukraine initiative, which was successfully adopted and agreed upon by the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyi, is a project called "Grain from Ukraine", which aims to provide more than five million people with grain by the end of spring 2023. The future of Ukrainian exports of agricultural products will largely depend on the continuation of the "grain agreement".

The problems of Ukrainian ports and railways are identified, and alternative ways of moving transport are given. For cross-border transportation, transit routes with countries such as Poland, Hungary, Moldova, Slovakia, and Romania are used.

The article also mentions business activities in the west, during which investment and fulfillment are increasing. Options for improving the efficiency of logistics supply chains are indicated. It is noted that the situation on the market, both domestic and foreign, changes almost every day, so this trend will continue in the future.

If the situation with the availability of logistics does not improve, not only the Ukrainian agricultural sector will be at risk, but also the macroeconomic stability of the country, as well as global food security.

Keywords: *logistics, martial law, export, costs, fulfillment, outsourcing.*

JEL Classification: D20.

Fig.: 4, Table: 1, Bibl.: 9.

Сучасні макроекономічні тренди та тенденції Modern macroeconomic trends and tendencies

[DOI: 10.26565/2786-4995-2023-1-04](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-04)

УДК 336.226.11

Олеся Тоцька

*професор кафедри фінансів,
доктор економічних наук, професор
факультет економіки та управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, 43021, Україна,
e-mail: totska.olesia@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-4748-2134*

Ірина Дмитрук

*випускниця другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультет економіки та управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, 43021, Україна,
e-mail: ira_dmutryk17@ukr.net*

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Анотація. Податкова система країни відіграє важливу роль у формуванні доходів бюджетів всіх рівнів і є основою фінансово-кредитного механізму державного регулювання економіки. Податок на доходи фізичних осіб є одним із найефективніших джерел доходу бюджетів України. Однак показники надходжень від його сплати мають регіональні відмінності. Метою дослідження є визначити фіскальну роль податку на доходи фізичних осіб в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях. Використано методи аналізу для вивчення абсолютних і відносних показників надходжень від податку на доходи фізичних осіб у структурі зведеного та місцевих бюджетів України; рейтингового оцінювання – для групування регіонів України за відносними показниками сплати податку; теоретичного узагальнення – для формування висновків.

Розкрито сутність податку на доходи фізичних осіб. Проаналізовано динаміку його часток у ВВП України, надходжень від податку до Зведеного бюджету України. Розглянуто роль податку у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. Побудовано рейтингову матрицю групування регіонів України за рівнями часток податку в загальних доходах і податкових надходженнях Зведених бюджетів областей. Ідентифіковано чинники, що впливають на величину надходжень від податку. Досліджено особливості сплати податку в зарубіжних країнах. Проаналізовано проблеми у прибутковому оподаткуванні фізичних осіб в Україні.

Виявлено, що упродовж 2019–2021 рр. питома вага податку на доходи фізичних осіб у структурі податкових надходжень і доходів Зведеного бюджету України становила понад 20%; у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів – більше 60%. Визначено, що в 2021 р. Миколаївська, Вінницька та Кіровоградська області мали чітко визначені позиції за рівнями часток податку в загальних доходах і податкових надходженнях Зведених бюджетів областей України, всі інші регіони потрапили до зон дисбалансів. Сформовано рекомендації щодо вдосконалення механізмів оподаткування доходів громадян в Україні.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, Зведений бюджет України, місцеві бюджети України, Зведені бюджети областей, рейтинг.

Табл.: 4, рис.: 2, бібл.: 17.

Вступ. Податкова система країни відіграє важливу роль у формуванні доходів бюджетів всіх рівнів і є основою фінансово-кредитного механізму державного регулювання економіки. Актуальність дослідження податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) ґрунтується на його важливому значенні, оскільки він є одним із найефективніших джерел наповнення бюджетів України. Водночас ПДФО має важливе соціальне значення, адже безпосередньо впливає на рівень доходів населення. Однак сучасна система стягнення ПДФО в Україні характеризується низьким рівнем ефективності та має значні недоліки. Тому сьогодні актуальним завданням для органів державної влади є створення дієвої системи оподаткування доходів фізичних осіб, яка б відповідала потребам соціально-економічного розвитку держави та регіонів, забезпечила зниження податкового тягаря на малозабезпечених громадян і сприяла підвищенню фіскальної ролі ПДФО у структурі доходів бюджетів України.

Аналіз досліджень та постановка завдання. У вітчизняній науковій літературі наявна низка публікацій щодо різних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Так, дослідженням ПДФО на загальнодержавному рівні займалися такі науковці: З. М. Лободіна, яка проаналізувала роль ПДФО у формуванні бюджетних коштів і його вплив на соціально-економічний розвиток держави [1]; О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська й О. О. Свириденко, які виявили та систематизували ризики і проблеми процесу розробки й імплементації нової, об'єднаної форми звітності з ПДФО і єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановили джерела ризиків і запропонували рекомендації з їх мінімізації [2]; Л. М. Чернелевський і Я. В. Кобзар, які вивчили питання гармонізації державного фінансового та незалежного аудиторського контролю за розрахунками ПДФО [3].

Водночас були здійснені наукові дослідження ПДФО на регіональному рівні: О. В. Тофанюк і А. С. Зінчук розробили методичний підхід щодо визначення обсягу надходження від ПДФО до бюджету Волинської області за статистичним і кореляційно-регресійним методами та виявили сфери їх застосування [4]; О. В. Тофанюк і Н. Ю. Новікова проаналізували та спрогнозували надходження ПДФО в бюджет Харківської області [5]; Т. В. Чижова й І. А. Сисоєнко розглянули особливості формування місцевих бюджетів за рахунок ПДФО [6].

Незважаючи на значну кількість досліджень, потребують детального вивчення інші аспекти оподаткування доходів фізичних осіб, зокрема надходження від сплати ПДФО в усіх регіонах України.

Метою статті є визначення фіскальної ролі ПДФО в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Результати дослідження. ПДФО виступає регулятором взаємовідносин між державою та громадянами, оскільки він, з однієї сторони, виконує фіскальну функцію, забезпечуючи фінансову базу держави, а з іншої – вагомо впливає на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит. ПДФО у сучасних умовах має важливе бюджетне значення, оскільки є одним із основних джерел формування державного та місцевих бюджетів України. Податок володіє власним, притаманним тільки йому, фіскальним потенціалом, що обумовлює ступінь його значимості у податкових інтересах держави [7].

ПДФО – це загальнодержавний прямий податок, що стягується з доходів фізичних осіб (як резидентів, так і нерезидентів). Порядок його нарахування та сплати в Україні регулюється Податковим кодексом України (далі – ПКУ). Механізм нарахування та стягнення ПДФО повинен базуватися на складових елементах системи оподаткування та чинному податковому законодавстві.

Відповідно до ПКУ, основними елементами ПДФО є платники податку, об'єкт і база оподаткування, податковий період, порядок сплати податку, ставка податку. Зокрема,

платниками податку є: фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа-резидент, яка володіє та/або користується (орендує (суборендує), на умовах емфітевзису, постійно користується) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, у частині мінімального податкового зобов'язання; фізична особа-нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент [8].

Об'єктами оподаткування ПДФО є:

– для резидентів: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України;

– для нерезидентів: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) [8].

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований на користь платника податку протягом звітного податкового періоду [8].

Базовою ставкою ПДФО в Україні є 18%, однак з урахуванням військового збору (1,5%), фактичний рівень податкового навантаження на фізичних осіб становить 19,5% від рівня оподаткованого доходу.

Оскільки економічна сутність ПДФО полягає у перерахуванні до державного бюджету частини доходів громадян (фізичних осіб) задля забезпечення державних видатків на підтримання соціально-економічної стабільності на макроекономічному рівні, то цей податок виконує фіскальну та розподільчо-регулюючу функції [9].

На рис. 1 наведено динаміку частки ПДФО у ВВП України упродовж 2016–2021 рр.

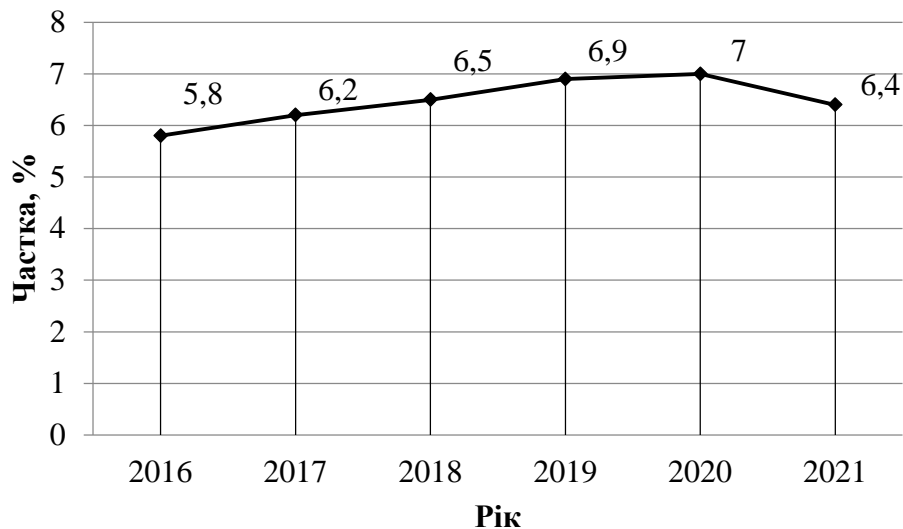

Рис. 1. Питома вага ПДФО у ВВП України за 2016–2021 рр., %
Джерело: Сформовано на основі [10; 11].

Як бачимо, упродовж аналізованого періоду частка ПДФО у ВВП країни перебувала в межах від 5,8% (2016 р.) до 7,0% (2020 р.) та щорічно зростала, окрім 2021 р.

Аналіз сплати ПДФО та визначення його фіскальної ролі розпочнемо зі Зведеного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

Надходження від ПДФО до Зведеного бюджету України за 2019–2021 рр.

Рік	Сума податкових надходжень від ПДФО (разом із військовим збором), млрд грн	Питома вага ПДФО у структурі	
		податкових надходжень, %	доходів, %
2019	275,5	25,7	21,4
2020	295,1	26,0	21,4
2021	309,1	23,7	20,8

Джерело: Сформовано на основі [12].

Упродовж 2019–2021 рр. спостерігалася тенденція до збільшення надходжень ПДФО в доходах Зведеного бюджету України. Так, у 2020 р., порівняно з 2019 р., доходи Зведеного бюджету України зросли за рахунок ПДФО на 19,6 млрд грн, у 2021 р. надходження ПДФО перевищили аналогічний показник попереднього року на 14 млрд грн. Питома вага ПДФО у структурі і податкових надходжень, і доходів становила понад 20%.

Далі перейдемо до аналізу доходів місцевих бюджетів України. Місцеві бюджети виступають фінансовою базою діяльності місцевого самоврядування та фондом грошових коштів, необхідним для фінансування ефективного виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, що формуються на основі бюджетного законодавства України.

На сучасному етапі в Україні основну частину доходів місцевих бюджетів формують податкові надходження. Дані про динаміку доходів місцевих бюджетів України за 2019–2021 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Доходи місцевих бюджетів України

Показник	2019		2020		2021	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Всього доходів	560,5	100,0	471,4	100,0	580,7	100,0
Податкові надходження	270,5	48,3	285,6	60,6	346,7	59,7
Неподаткові надходження	26,1	4,7	21,5	4,6	27,2	4,7
Доходи від операцій з капіталом	2,9	0,5	3,5	0,7	3,5	0,6
Офіційні трансферти	260,3	46,4	160,3	34,0	202,8	34,9
Цільові фонди	0,6	0,1	0,6	0,1	0,6	0,1

Джерело: Сформовано на основі [12].

Аналіз табл. 2 показує, що впродовж аналізованого періоду в Україні основну частину доходів місцевих бюджетів формували податкові надходження. Їхня питома вага перебувала в межах від 48,3% (2019 р.) до 60,6% (2020 р.).

Дані про динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів України за 2019–2021 рр. наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Податкові надходження до місцевих бюджетів України

Показник	2019		2020		2021	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Податкові надходження, у т. ч:	270,5	100,0	285,6	100,0	346,7	100,0
ПДФО	165,5	61,2	177,8	62,3	212,2	61,2
Податок на прибуток	10,2	3,8	9,8	3,4	16,1	4,7
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	5,3	1,9	4,6	1,5	8,7	2,5
Внутрішні податки на товари та послуги	13,7	5,1	15,6	5,5	17,8	5,1
Місцеві податки	73,6	27,2	75,7	26,5	89,9	25,9
Інші податки та збори	2,2	0,8	2,1	0,7	2,1	0,6

Джерело: Сформовано на основі [12].

Як бачимо, серед податкових надходжень місцевих бюджетів України найбільшу питому вагу складав ПДФО (понад 60% усіх надходжень). Сума надходжень від ПДФО в аналізованому періоді стабільно зростала: у 2020 р. на 12,3 млрд грн, у 2021 р. – на 34,4 млрд грн.

Далі перейдемо до визначення фіскальної ролі ПДФО на регіональному рівні. Для цього побудуємо табл. 4.

Як бачимо, в 2021 р. загальні доходи Зведених бюджетів областей і м. Київ перебували в межах від 10,41 до 71,26 млрд грн, податкові надходження – в діапазоні від 4,15 до 55,81 млрд грн, надходження від ПДФО – в межах від 2,73 до 29,54 млрд грн. В усіх випадках мінімальні значення належали Чернівецькій області, максимальні – Києву. Щодо відносних показників, то частка ПДФО у загальних доходах Зведених бюджетів областей і м. Київ перебувала в діапазоні 26,22–41,45%, у податкових надходженнях – від 52,93 до 72,58%.

Таблиця 4

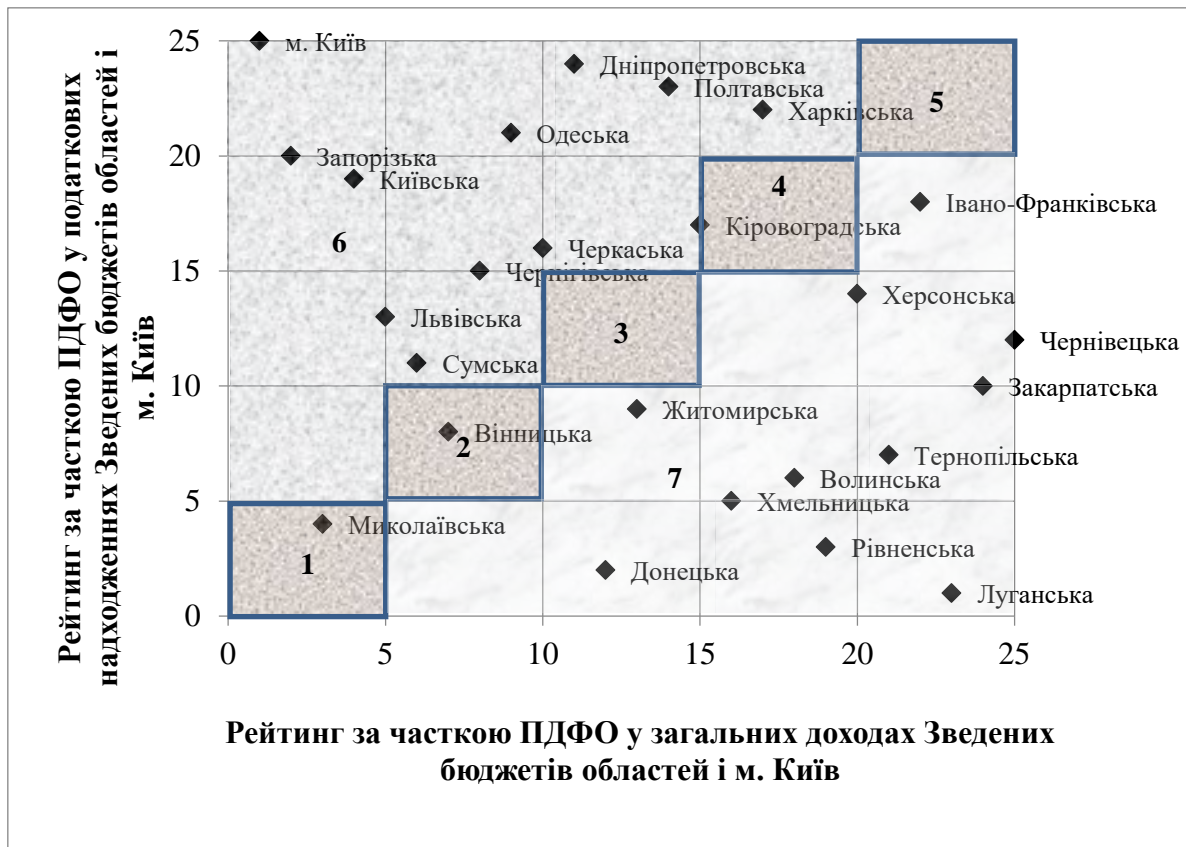
Доходи Зведених бюджетів областей України за 2021 рік, млрд грн

Область	Загальні доходи	Податкові надходження	Надходження від ПДФО	Частка ПДФО у загальних доходах, %	Частка ПДФО у податкових надходженнях, %	Рейтинг 1	Рейтинг 2
Вінницька	20,94	11,34	7,65	36,53	67,46	7	8
Волинська	13,99	6,25	4,24	30,31	67,84	18	6
Дніпропетровська	61,74	38,89	21,43	34,71	55,10	11	24
Донецька	32,86	16,16	11,34	34,51	70,17	12	2
Житомирська	16,95	8,64	5,81	34,28	67,25	13	9
Закарпатська	15,51	6,23	4,17	26,89	66,93	24	10
Запорізька	25,71	15,98	9,91	38,55	62,02	2	20
Івано-Франківська	17,12	7,83	4,92	28,74	62,84	22	18
Київська	33,50	20,38	12,75	38,06	62,56	4	19
Кіровоградська	13,71	7,34	4,64	33,84	63,22	15	17
Луганська	11,32	4,45	3,23	28,53	72,58	23	1
Львівська	35,85	20,41	13,25	36,96	64,92	5	13
Миколаївська	15,48	8,64	5,91	38,18	68,40	3	4
Одеська	34,34	20,47	12,29	35,79	60,04	9	21
Полтавська	25,19	15,41	8,55	33,94	55,48	14	23
Рівненська	16,08	7,01	4,84	30,10	69,04	19	3
Сумська	14,70	8,12	5,39	36,67	66,38	6	11
Тернопільська	13,88	5,91	3,99	28,75	67,51	21	7
Харківська	45,65	25,42	14,85	32,53	58,42	17	22
Херсонська	14,14	6,37	4,13	29,21	64,84	20	14
Хмельницька	17,94	8,74	5,95	33,17	68,08	16	5
Черкаська	16,60	9,13	5,82	35,06	63,75	10	16
Чернівецька	10,41	4,15	2,73	26,22	65,78	25	12
Чернігівська	13,64	7,63	4,89	35,85	64,09	8	15
м. Київ	71,26	55,81	29,54	41,45	52,93	1	25

Джерело: Сформовано на основі [12].

В останніх двох стовпцях табл. 4 кожній області присвоєно рейтинг від 1 (найбільший показник) до 25 (найменший показник) залежно від значення відносних показників частки ПДФО у стовпцях 5–6 табл. 4. На основі цих рейтингів побудовано рейтингову матрицю групування областей України та м. Київ (рис. 2).

З рис. 2 видно, що тільки три області (Миколаївська, Вінницька та Кіровоградська) мають чітко визначену позицію за рівнями часток ПДФО у загальних доходах і податкових надходженнях Зведених бюджетів областей України, всі інші потрапили до зони дисбалансів.

Зона 1 – дуже високий рівень; зона 2 – високий рівень; зона 3 – середній рівень; зона 4 – низький рівень; зона 5 – дуже низький рівень; зона 6 – зона дисбалансу з вищим рівнем частки ПДФО у загальних доходах; зона 7 – зона дисбалансу з вищим рівнем частки ПДФО у податкових надходженнях.

Рис. 2. Рейтингова матриця групування територій за рівнями відносних показників ПДФО у Зведених бюджетах областей і м. Київ

Джерело: Сформовано на основі табл. 4.

Варто зазначити, що на величину надходжень від ПДФО до бюджетів України впливає низка чинників, а саме:

- 1) демографічні: чисельність населення, міграції працездатного населення, рівень зайнятості;
- 2) економічні: розмір мінімальної заробітної плати, рівень інфляції, рівень тіньової економіки;
- 3) правові: політика органів влади у сфері справляння податку, податкове законодавство;
- 4) соціально-культурні: рівень податкової культури населення, фінансова грамотність.

Основною причиною, що стримує реалізацію фіскальної функції ПДФО в Україні, є зменшення кількості працездатного населення, що призводить до скорочення обсягу відповідних податкових надходжень і платежів до бюджетів різних рівнів. Особливо це стало актуальним у зв'язку з військовою агресією російської федерації.

Зауважимо, що для зниження податкового тиску на доходи малозабезпечених громадян база оподаткування ПДФО може бути зменшена на величину податкової соціальної пільги, яка, однак, застосовується до вузького кола платників. Базова величина пільги дорівнює 50% від прожиткового мінімуму, що встановлений чинним законодавством для працездатної особи. Так, із 1 січня 2022 р. встановлено прожитковий мінімум для працездатних осіб у сумі 2 481 грн [13].

З метою удосконалення механізму справляння ПДФО в Україні доцільно розглянути зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб. У розвинених країнах ставки з прибуткового податку є прогресивними і, як правило, побудовані за системою складної прогресії, що є показником досить високого рівня економіки: Польща – 18 і 32% [14], Німеччина – 14–45% [15], Іспанія – 19–45% [16], Японія – 5–50% [17]. Ще однією особливістю закордонного досвіду оподаткування фізичних осіб є система сімейного оподаткування доходів, де подружня пара розглядається як єдина економічна спільнота із загальними доходами та витратами.

Окрім того, в багатьох розвинених країнах ПДФО є місцевим податком, а місцева влада має досить широкі права та повноваження у сфері податкової юрисдикції, на відміну від України, де основні правила щодо оподаткування доходів фізичних осіб встановлюються виключно на національному рівні.

Отже, на сучасному етапі в податковому законодавстві України є низка проблем щодо оподаткування доходів фізичних осіб, зокрема:

- низький рівень доходів населення країни порівняно з розвиненими країнами;
- високий рівень тіньової економіки в країні;
- низький рівень податкової культури суспільства.

Ще однією важливою проблемою є, те, що на сьогодні платники податків сплачують ПДФО за місцем роботи, і, отже, він зараховується до бюджету того регіону, де працює платник податків. Тим часом, витрати на освіту, охорону здоров'я й інші соціальні потреби цього працівника здійснюються за місцем його проживання. Така система сплати ПДФО створює негативні ефекти «експорту» бюджетних видатків та «імпорту» бюджетних доходів.

Висновки. ПДФО відіграє важливу роль у податковій системі України, що зумовлено його високою соціальною й економічною значимістю. Зокрема, упродовж 2019–2021 рр. питома вага ПДФО у структурі податкових надходжень і доходів Зведеного бюджету України становила понад 20%; у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів – більше 60%. У 2021 р. частка ПДФО у загальних доходах Зведених бюджетів областей і м. Київ перебувала в діапазоні 26,22–41,45%, у податкових надходженнях – від 52,93 до 72,58%.

Одним із важливих завдань для органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері оподаткування є забезпечення повного обсягу запланованих податкових надходжень, зокрема ПДФО, до бюджетів різних рівнів. Для цього потрібно підвищити рівень доходів населення, вирішити проблему поширення тіньової зайнятості та приховування реальних доходів громадян від оподаткування. Одним із пропонованих заходів може бути проведення податкового експерименту на території окремих регіонів з високою податковою культурою населення (для стимулювання мешканців інших областей) зі зниження ставки ПДФО принаймні на 1% із паралельною широкомасштабною рекламно-просвітницькою кампанією по всій території України щодо підвищення рівня податкової культури громадян. Якщо в результаті моніторингу податкових надходжень буде виявлено досягнення очікуваного ефекту, то цей експеримент доцільно запровадити і в інших регіонах, та продовжувати зниження ставки податку; в протилежному випадку експеримент слід припинити. Особливо актуальним такий захід видається в умовах теперішньої війни України з російською федерацією.

Подальші перспективи досліджень вбачаємо в аналізі податкових надходжень до бюджетів різних рівнів України в час повномасштабної війни та порівнянні їх з отриманими результатами за 2019–2021 р.

Список використаної літератури

1. Лободіна З. М. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка*. 2017. № 6. С. 52–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_6_11. (дата звернення: 20.01.2023)
2. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В., Свириденко О. О. Ризики розробки та запровадження уніфікованої звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 6. С. 227–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_6_36. (дата звернення: 20.01.2023)
3. Чернелевський Л. М., Кобзар Я. В. Питання гармонізації державного фінансового і незалежного аудиторського контролю за розрахунками податку з доходів фізичних осіб. *Економічний вісник. Сер.: Фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип. 1. С. 219–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2017_1_30. (дата звернення: 20.01.2023)
4. Тофанюк О. В., Зінчук А. С. Розробка методик прогнозування надходження від податку з доходів фізичних осіб до регіонального бюджету відносно сфери їх застосування. *Комунальне господарство міст. Сер.: Економічні науки*. 2018. Вип. 141. С. 27–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2018_141_8. (дата звернення: 20.01.2023)
5. Тофанюк О. В., Новікова Н. Ю. Розробка підходів до визначення надходжень від податку з доходів фізичних осіб в бюджет Харківського регіону з урахуванням законодавчих змін. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2011. № 2. С. 87–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eupmg_2011_2_10. (дата звернення: 20.01.2023)
6. Чижова Т. В., Сисоєнко І. А. Сутність і значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні фінансових ресурсів регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 8(1). С. 178–180. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8(1)_44). (дата звернення: 20.01.2023)
7. Дем'янчук О. І. Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів. *Наука й економіка*. 2012. № 4(28). С. 40–44.
8. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 20.01.2023)
9. Масленников Є. І., Гусев А. О. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: поточний стан та шляхи реформування. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 57. С. 47–50.
10. Доходи Зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2021/>.
11. Валовий внутрішній продукт. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2021/>. (дата звернення: 20.01.2023)
12. Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incom> (дата звернення: 20.01.2023).
13. Податкова соціальна пільга з ПДФО. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/552946.html>. (дата звернення: 20.01.2023)
14. Оподаткування фізичних осіб в Польщі. URL: <https://migrant.biz.ua/polsha/zhittya/podatok-dlia-fizychnykh-osib.html> (дата звернення: 20.01.2023).
15. Податки в Німеччині для підприємств та фізичних осіб. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/biznes-de/podatky-v-nimechchyni.html>. (дата звернення: 20.01.2023)
16. Світовий досвід оподаткування: Японії. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/yaponia>. (дата звернення: 20.01.2023)
17. Податкова система в Іспанії: які податки потрібно платити. URL: <https://euportal.biz.ua/evropa/ispaniya/podatky-ispanii.html>. (дата звернення: 20.01.2023)
Стаття надійшла до редакції 06.02.2023
Статтю рекомендовано до друку 02.03.2023

References

1. Lobodina, Z. M. (2017). Podatok na dokhody fizychnykh osib yak instrument vplyvu na sotsialno-ekonomichnyi rozvytok derzhavy [Personal income tax as a tool of influence on social and economic development of the state]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser.: Ekonomika, 6, 52–57. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_6_11 [in Ukrainian].
2. Tymchenko, O. M., Sybirianska, Yu. V., and Svyrydenko, O. O. (2017). Ryzky rozrobky ta zaprovadzhennia unifikovanoi zvitnosti z podatku na dokhody fizychnykh osib ta yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia [The risks of development and implementation of unified reporting on the income tax of natural persons and the single contribution to compulsory state social insurance]. *Biznes Inform*, 6, 227–233. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_6_36 [in Ukrainian].
3. Tchermelevsky, L. M., Kobzar, Y. V. (2017). Pytannia harmonizatsii derzhavnoho finansovoho i nezalezhnoho audytorskoho kontroliu za rozrakhunkamy podatku z dokhodiv fizychnykh osib. [The issue of harmonization of state financial and independent auditing according to the calculations of income tax of physical persons]. *Ekonomichni visnyk*. Ser.: Finansy, oblik, opodatkuvannia, 1, 219–226. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2017_1_30 [in Ukrainian].
4. Tofaniuk, O. V., Zinchuk, A. S. (2018). Rozrobka metodyk prohnozuvannia nadkhodzhennia vid podatku z dokhodiv fizychnykh osib do rehionalnoho biudzhetu vidnosno sfery yikh zastosuvannia [Development of method for forecasting revenues from personal income tax to the region budget regarding to their use]. *Komunalne gospodarstvo* to their use]. Ser.: Ekonomichni nauky, 141, 27–34. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2018_141_8 [in Ukrainian].
5. Tofaniuk, O. V., Novikova, N. Y. (2011). Rozrobka pidkhodiv do vyznachennia nadkhodzen vid podatku z dokhodiv fizychnykh osib v biudzheth Kharkivskoho rehionu z urakhuvanniam zakonodavchykh zmin [Development of approaches to

- definition of personal income tax receipts in budget of Kharkov region according to legislative changes]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi*, 2, 87–99. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eupmg_2011_2_10 [in Ukrainian].
6. Chyzhova, T. V., Sisoenko, I. A. (2014). Sutnist i znachennia podatku na dokhody fizychnykh osib u formuvanni finansovykh resursiv rehionu. [The essence and meaning of the tax to incomes of physical persons in the formation of financial resources of the region] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Ser.: *Ekonomichni nauky*, 8(1), 178–180. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8(1)_44) [in Ukrainian].
 7. Demianchuk, O. I. (2012). Fiskalne znachennia podatku na dokhody fizychnykh osib u dokhodakh mistsevykh biudzhetyv [Fiscal value of personal income tax in local budget revenues]. *Nauka y ekonomika*, 4(28), 40–44 [in Ukrainian].
 8. Podatkovi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 02 hrud. 2010. No. 2755-VI [Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine]. (2010, December, 2). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
 9. Maslennikov, Ye. I., Husiev, A. O. (2020). Podatok na dokhody fizychnykh osib v Ukraini: potochnyi stan ta shliakhy reformuvannia. [An income tax in Ukraine: current state and ways of reforming]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 57, 47–50 [in Ukrainian].
 10. Dokhody Zvedenoho biudzhetu Ukrainy [Revenues of the Consolidated Budget of Ukraine. Ministry of Finance]. Minfin. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2021/> [in Ukrainian].
 11. Valovyi vnutrishnii produkt [Gross domestic product. Ministry of Finance]. Minfin. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2021/> [in Ukrainian].
 12. Open Budget. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [Open Budget. State web portal of the budget for citizens]. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incom> [in Ukrainian].
 13. Podatkova sotsialna pilha z PDFO. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi podatkovoï sluzhby Ukrainy [Social tax benefit from personal income tax. Official site of the State Tax Service of Ukraine]. Retrieved from <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/552946.html> [in Ukrainian].
 14. Opodatkuvannia fizychnykh osib v Polshchi [Taxation of individuals in Poland]. MIGRANT.BIZ.UA. Retrieved from <https://migrant.biz.ua/polsha/zhytitya/podatok-dlia-fizychnykh-osib.html> [in Ukrainian].
 15. Podatky v Nimechchyni dlia pidpriemstv ta fizychnykh osib [Taxes in Germany for businesses and individuals]. MIGRANT.BIZ.UA. Retrieved from <https://migrant.biz.ua/nimechina/biznes-de/podatky-v-nimechchyni.html> [in Ukrainian].
 16. Svitovyi dosvid opodatkuvannia: Yaponii. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi podatkovoï sluzhby Ukrainy [Official site of the State Tax Service of Ukraine. World experience of taxation: Japan]. Retrieved from <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/yaponia> [in Ukrainian].
 17. Podatkova systema v Ispanii: yaki podatky potribno platyty [Tax system in Spain: what taxes to pay]. Europortal. Retrieved from <https://europortal.biz.ua/evropa/ispaniya/podatky-ispainii.html> [in Ukrainian].

The article was received by the editors 06.02.2023

The article is recommended for printing 02.03.2023

Olesia Totska

*Professor at the Department of Finance,
Doctor of Economic Sciences, Professor
Faculty of Economics and Management
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Vynnychenko str., 28, Lutsk, 43021, Ukraine
e-mail: totska.olesia@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-4748-2134*

Iryna Dmytruk

*graduate of the second (master's) level of higher education
Faculty of Economics and Management
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Vynnychenko str., 28, Lutsk, 43021, Ukraine
e-mail: ira_dmutryk17@ukr.net*

INDIVIDUAL INCOME TAX IN UKRAINE: NATIONAL AND REGIONAL DIMENSION

Abstract. The country's tax system plays an important role in the formation of budget revenues at all levels and is the basis of the financial and credit mechanism of state regulation of the economy. Personal income tax is one of the most effective sources of income for Ukrainian budgets. However, the indicators of income from its payment have regional differences. The purpose of the study is to determine the fiscal role of personal income tax in Ukraine at the national and regional levels. Analysis methods were used to study the absolute and relative indicators of income from the personal income tax in the structure of the consolidated and local budgets of Ukraine; rating evaluation – for grouping regions of Ukraine according to relative indicators of tax payment; theoretical generalization – to form conclusions.

The essence of the personal income tax has been revealed. The dynamics of its shares in the GDP of Ukraine, tax revenues to the Consolidated Budget of Ukraine are analyzed. A rating matrix of the grouping of regions of Ukraine according to the levels of tax shares in total revenues and tax revenues of the consolidated budgets of the regions was built.

It was revealed that during 2019–2021, the share of personal income tax in the structure of tax revenues and revenues of the Consolidated Budget of Ukraine amounted to more than 20%; in the structure of tax revenues of local budgets – more than 60%. It was determined that in 2021, Mykolaiv, Vinnytsia, and Kirovohrad regions had clearly defined positions in terms of the levels of tax shares in the total revenues and tax receipts of the Consolidated budgets of the regions of Ukraine, all other regions fell into the zones of imbalances. Recommendations on improving the mechanisms of taxation of citizens' incomes in Ukraine have been formulated.

Keywords: *personal income tax, Consolidated budget of Ukraine, local budgets of Ukraine, Consolidated budgets of regions, rating.*

JEL Classification: H24.

Tabl.: 4, fig.: 2, bibl.: 17.

Управління фінансово-кредитними системами та соціально-гуманітарна компонента їх розвитку

Management of financial and credit systems and the socio-humanitarian component of their development

DOI: [10.26565/2786-4995-2023-1-05](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-05)

УДК 338.242

Світлана Кулакова

к.е.н., доцент

*доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24
e-mail: slcveta@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7149-0356*

Анастасія Ткаченко

*здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24
e-mail: tkachenkoanastasia17@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4931-0256*

Марія Разно

*здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, Україна, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24
e-mail: mafinka.14r@gmail.com; ORCID ID: 0009-0004-6002-4693*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Зараз в складних економічних умовах в Україні для підприємств стає актуальним питання ефективного управління витратами з урахуванням можливостей стимулювати економію ресурсів, прогнозування та контролю витрат, за системою «Витрати-випуск-прибуток».

Наразі в нашій державі постає питання забезпечення стабільного розвитку підприємств. Насамперед це пов'язано з військовою агресією проти України. Бізнесу доводиться протистояти внутрішнім і зовнішнім негативним процесам, які відбуваються як в державі так і поза її межами.

Підприємці все більше потребують підтримки та допомоги від економічно стабільних партнерів. Можливість підприємства ефективно вести господарську діяльність відзначається рівнем його витрат та собівартості, які характеризують його здатність забезпечити такий рівень фінансової стабільності, достатній для уникнення ризиків банкрутства та збитковості господарської діяльності.

Вище згадане дає можливості стабільно та динамічно розвиватися українським підприємствам. Саме вибір оптимальних аспектів та методів управління витратами створює основу для економічної стабільності та конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку. Ринкові умови все більше підвищують вимоги щодо ефективного ведення господарської діяльності та максимізації прибутків. Цього можна досягти двома шляхами. Перший – за рахунок збільшення доходів (підвищення цін на продукцію). Другий – шляхом оптимізації витрат.

Варто відзначити, що в умовах автоматизації діяльності підприємств в світі особливого значення набуває процедура оптимізації витрат на основі моделювання бізнес-процесів. Питання управління витратами в цьому контексті все ж потребує детального дослідження. Вірогідна оцінка витрат є суттєва для формування правильних рішень та прийняття оптимальних дій. Тому це завдання вимагає висококваліфікованих працівників компанії для досконалого володіння прийомами та методами щодо застосування певних елементів структури управління витрат для вирішення певних ситуацій. Сучасні українські підприємства досі потребують таких співробітників.

В складних умовах господарювання для нашої держави, впровадження більш адаптованих до вітчизняних умов та специфіки ведення підприємницької діяльності важливе має методологічне значення, воно пояснюється необхідністю безперервного моніторингу витрат та підтримки конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: витрати, управління витратами, аспекти управління витрат, методи управління витрат.

Рис.: 6, табл.: 1, бібл.:10

Вступ. В наш час основною проблемою будь-якої держави є гарантування сталого розвитку національної економіки. Саме застосування різних аспектів та методів управління витрат є одним із напрямів забезпечення ефективної діяльності і конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Сутність категорії «управління витратами» серед українських та зарубіжних вчених приділяється багато уваги щодо її дослідження. Варто відмітити праці таких вчених, як А. Алейніков, С. Савлук, Л. Христинко, С. Ковтун, Г. Макухін, Т.Сльозко, та інші. У роботах таких вчених, як Ю. Погорелова, К. Друрі, Р. Купера, А. Ясінської, Д. Стерна, Ф. Визера, вказані різні аспекти управління витратами. Варто зазначити, що в наш час серед вчених досі не існує єдиного підходу щодо трактування поняття «управління витратами» та методів управління витратами, на що вказує необхідність та актуальність дослідження. Вказати та проаналізувати аспекти і методи управління витратами на підприємствах в Україні.

Результати дослідження. У сучасних умовах господарювання, де відбувається трансформація національної економіки у ринкову, вагоме місце посідає питання управління витратами, як важливої складової стратегічного розвитку підприємства. В економічній літературі існує багато визначень сутності «управління витратами». Більшість вчених розглядають це поняття як «складний багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства; система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, заснованих на використанні об'єктивних економічних законів» [1].

Управління витратами –це процес цілеспрямованого планування та контролю бюджету підприємства. Слугує зменшенню ризиків перевищення бюджету за допомогою точніших прогнозів майбутніх витрат. Ефективне управління витратами – шлях для досягнення високого економічного результату, а отже є невід'ємною частиною управління бізнесу(господарської діяльності).

Система управління витратами дає можливість відстежувати, аналізувати, контролювати витрати підприємства, швидко отримувати та реагувати на критичні ситуації для поліпшення ефективності виробництва. У системі управління витратами виокремлюють три аспекти : функціональний, організаційний і мотиваційний (рис.1) [2].

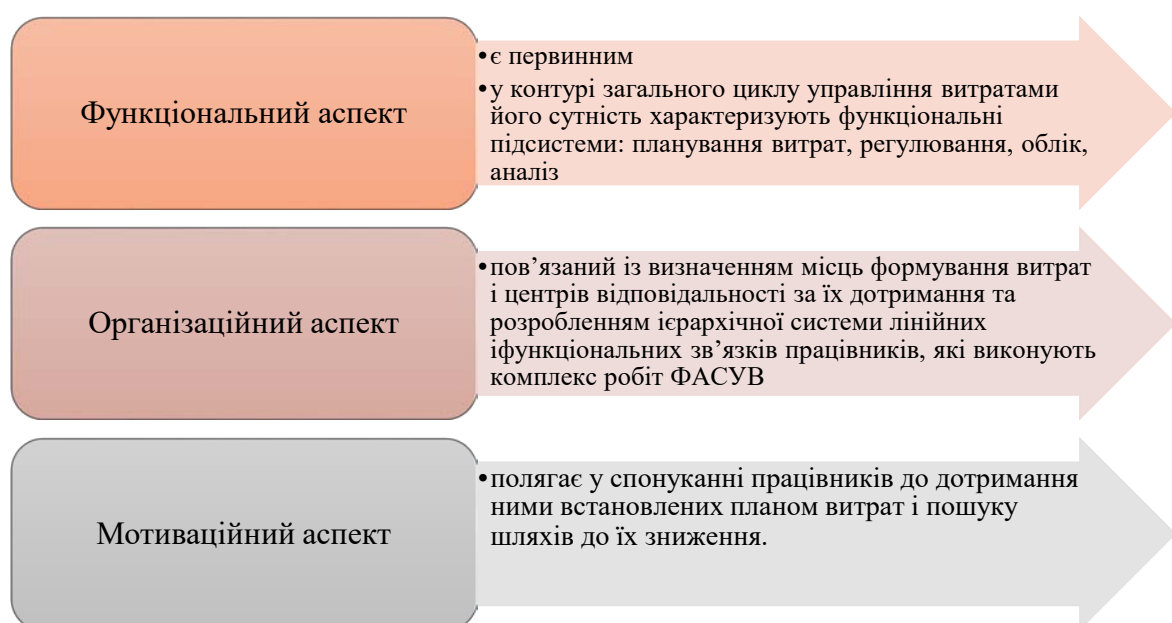

Рис.1. Аспекти управління витратами на підприємстві

Джерело: розроблено автором на основі джерел

Наразі українські підприємства перебувають в скрутному становищі. Економічна криза, пандемія Covid-19, повномасштабне вторгнення росії, військова агресія – все це спричинило втрату державного впливу на економічні процеси. Відбулося значне підвищення цін на енергоносії, матеріальні та сировинні ресурси, що призвели до різкого збільшення собівартості продукції, ти самим вплинули на діяльність українських підприємств. Згідно статистичних даних в період з 2019 по 2021 рік фінансові результати компаній не покращились, а з 2022 року опинились у складній ситуації [3]. Більшість вітчизняних підприємств зупинили свою діяльність через війну чи взагалі зруйновані, а ті, хто намагаються працювати та налагоджувати виробництво, наразі отримують збиток. Тож все вище зазначене потребує постійної роботи над вирішенням поставлених завдань оптимізації рівня витрат та забезпечення стійкості українських підприємств.

Аналізуючи витрати підприємства, є можливість дослідити доцільність і раціональність їх здійснення та визначити фактори, які на них впливають, резерви зниження витрат та їх напрями оптимізації; забезпечити інформаційну базу для планування та прийняття рішень. Елементи процесу управління витратами (рис.2). Управління витратами тісно пов'язане з менеджментом та економікою, поєднує в собі риси операційного та фінансового менеджменту з метою оптимізації витрат та максимізації успішної діяльності українських бізнесменів [5]. В умовах економічної кризи досягнення бажаного ефекту при найменшому задіянні ресурсів підприємства залежить від обраних методів управління витратами, що являє їх зниження.

Рис.2. Елементи процесу управління витратами

Джерело: [4]

Аспекти управління витратами є вагомими для бізнесу, оскільки допомагає у встановленні цін на товари та послуги. Розглянемо фактори, які впливають на управління витратами (рис.5)

Рис.5. Фактори, які впливають на управління витратами

Джерело: розроблено автором на основі джерел

Дослідивши фахову літературу, можемо зазначити, що методики управління витратами підприємства можна поділити на дві групи: за країнами походження та застосування (рис.3)

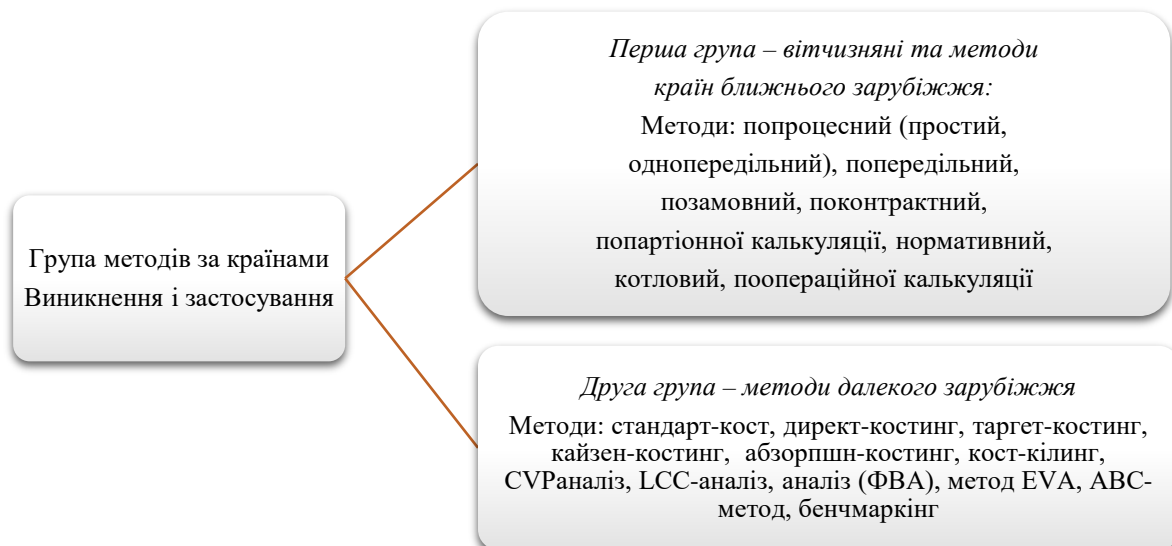

Рис.3. Групи наукових підходів до існуючих методів управління витратами

Джерело: удосконалено автором на основі опрацювання [6]

Сенс обраного підходу обумовлений тим, що до першої групи належать методи обліку витрат, які використовують країни колишнього радянського союзу, і які в наш час застосовують українські підприємці, а до другої групи належать методи обліку та управління витрат, які використовують країни далекого зарубіжжя і окремі з них застосовуються в Україні. Виходячи з зарубіжного досвіду в нашій країні дієві такі методи для аналізу витрат (таб.1)

Таблиця 1

Перелік методів управління витратами, які використовують підприємства в Україні

Методи управління витратами	Характеристика
Стандарт-кост	означає собівартість, яку встановлено заздалегідь.
Директ-костинг	собівартість розраховують за прямими витратами, до яких включають непрямі витрати в частині змінних витрат.
Таргет-костинг	метод управління витратами за цільовою собівартістю.
Кайзен-костинг	полягає в постійному вдосконаленні якості процесів на всьому підприємстві за участі всіх працівників, мотивуючи їх робити усе, що веде до зменшення непродуктивних витрат.
Абзорпшин-костинг	до собівартості продукції входять прямі та всі накладні витрати шляхом розподілу.
ABC-метод	передбачає виокремлення основних видів діяльності в межах підприємства.
Кост-кілінг	метод, особливостями застосування якого є зменшення витрат на оплату праці, а отже, скорочення штату працівників, вивільнення і продаж активів, що мало або зовсім не використовують, повне або практично повне зменшення витрат на соціальну сферу.
СVP-аналіз	ґрунтується на зіставленні трьох величин – витрат підприємства, доходу від реалізації й отримованого прибутку.
LCC-аналіз	розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції.
Функціонально-вартісний аналіз	інструмент управління процесами, що вимірює вартість виконаної послуги.
Метод економічної доданої вартості	дає можливість прив'язати створення вартості до певних груп робітників або підрозділів і так отримувати критерій для диференційованої винагороди за виконану роботу.
Бенчмаркінг	процес пошуку еталонного економічно ефективнішого підприємства-конкурента з метою порівняння з власним, ідентифікація відмінностей, визначення їх причин, виявлення резервів зниження витрат.

Чітко побудована система управління витратами має регулювати раціональне та ефективне використання ресурсів, оцінювати альтернативні варіанти продукції і устаткування та прийняття управлінських рішень за всіма аспектами для забезпечення ефективного виробництва. В сучасному світі умови господарювання характеризуються глобалізацією, інтеграцією та інформатизацією усіх сфер діяльності, що потребує від керівників оперативного та ефективного плану дій з стратегічного розвитку підприємства. Українські бізнесмени переймають досвід зарубіжних колег, але мають певні перешкоди щодо досягнення успішних результатів.

Удосконалення системи управління витрат в Україні повинна забезпечити переваги надавання керівникам такої інформації :

- прийняття управлінських рішень щодо їх економічних наслідків;
- контролювати витрати за нормативами;
- розробка економічної стратегії;
- оцінка витрат;
- оцінка витрат структурних підрозділів підприємства;
- прийняття рішень щодо доцільності певного виробництва продукції.

В складних умовах для забезпечення ефективного функціонування компанії потрібно орієнтуватись на оптимізацію власних витрат за рахунок: підвищення технологічного рівня виробництва, зміна обсягів продукції, розширення асортименту, аналіз дефектів на виробництві, зниження собівартості виробів, вдосконалення системи обліку [7]. Отже, витрати підприємства мають аналізуватися базуючись на методологічні орієнтири для забезпечення оптимізації виробничих процесів, шукаючи найкоротші шляхи до визначення стратегії управління витратами.

На сьогодні в сфері управління витратами виробництва та фінансовими показниками діяльності українських підприємства існують такі проблеми :

- переорієнтувати вітчизняну теорію та набутий досвід на вирішення нових завдань у сфері управління підприємством;
- нові системи одержання інформації про витрати, застосовувати нові підходи до калькулювання собівартості, аналізу фінансових показників, а також методів контролю та прийняття управлінських рішень [8].

Зарубіжні методи управління витратами для бізнесу, які можна використати для допомоги контролю та підтримки витрат в необхідних межах (рис.5).

Рис.5. Допоміжні методи в управлінні витратами зарубіжних країн
Джерело: [9]

Насамперед, аспекти управління витратами сучасних українських підприємств залежать від обраних методів та їх оптимального поєднання. Попри численні розробки аспектів, методів та практичні рекомендації, міжнародний досвід з управління витрат в Україні згідно статистичних даних 26 відсотків промислових підприємств є збитковими.

Наведемо переваги управління витратами (рис.6) [11].

Переваги управління витратами	- допомагає контролювати конкретну вартість проєкту, а також загальну вартість бізнесу
	- можна легко передбачити майбутні витрати
	- попередньо визначені витрати можна підтримувати для цілей обліку для бізнесу
	- допомагає вживати заходів, необхідних для того, щоб ресурси та бізнес-операції були спрямовані на досягнення поставлених цілей
	- допомагає аналізувати довгострокові тенденції бізнесу
	- допомагає порівняти фактичні понесені витрати із запланованими, щоб дізнатися, чи якийсь компонент бізнесу витрачає більше, ніж очікувалося
	- допомагає проаналізувати позиціонування бізнесу з точки зору здійснення придбання з урахуванням компонента витрат
- сприяє кращому плануванню та фінансовому управлінню, а також більшій безпеці та видимості бюджету, що дозволяє приймати рішення, перш ніж потрапити в борги	

Рис.6. Переваги управління витратами

Джерело: [11].

Ведення будь-якого виду діяльності супроводжується проблемами та ризиками, але управління витратами є основною складовою, яка сприяє успіху. Формування ефективної системи управління витратами дає змогу досягти оптимальної економії ресурсів не змінюючи показники якості продукції та забезпечити стабільні показники рівня рентабельності підприємства на ринку [10]. Українським компаніям слід брати до уваги не лише внутрішні фактори, але і на зовнішні чинники економічного середовища для успішної діяльності, а й орієнтуватися на стратегічні цілі організації.

Висновки. Підсумовуючи все вище зазначене, можемо дійти таких висновків. Управління витратами є основним інструментом ведення будь-якої успішної підприємницької діяльності, що дозволяє займати лідируючі позиції на ринку та слугує одним з показників розвитку. Українські підприємці базуються трьома аспектами ведення своєї діяльності, це функціональний, організаційний та мотиваційний. На даний час у світі існує велика кількість методів управління витратами, обираючи один з них, підприємство керується своїми цілями, специфікою і масштабом, а також організаційною структурою. При здійсненні управління витратами українським підприємствам слід звертати увагу на внутрішні фактори і на зовнішні риси економічного середовища, прагнути оптимізації витрат та орієнтуватися на стратегічні цілі компанії. Успішне управління витратами забезпечує вдале ведення підприємницької діяльності.

Список використаної літератури

1. Сусіденко О.В. Формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: за спец. 08.00.04 — економіка та управління підприємствами / ДВНЗ Хмельницький національний ун-т, Хмельницький, 2015. 220 с. URL: <http://www.khnu.km.ua/root/res/2-21-15-10.pdf> (дата звернення: 01.03.2023)
2. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Ч – 75 Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, 2017. – 166 с. URL: <https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Upravlyannya-vitratami-CHorna-M.-V..pdf> — (дата звернення: 01.03.2023)
3. Васюта В., Ткаченко А., Разно М. Економіка українського бізнесу в сучасних умовах. *Галицький економічний вісник*. 2022. Том 78-79. № 5-6. С. 138-145.

4. Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 120 с.
5. Сльозко Т. Методи обліку витрат чи методи управління витратами: проблеми дефініцій. Бухгалтерський облік і аудит. 2013. № 4. С. 16-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_4_4 (дата звернення: 01.03.2023)
6. Управління витратами підприємств в умовах невизначеності. Анастасія Пилипенко, Жанна Жигалкевич, URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271697> (дата звернення: 01.03.2023)
7. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. В.А. Дерій, д.е.н., проф. М.В. Гуменна-Дерій, к.е.н., Тернопільський національний економічний університет, URL: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-2\(40\)-12-18](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2018-2(40)-12-18) (дата звернення: 01.03.2023)
8. Важливість управління витратами для бізнесу, URL: <https://enterslice.com/learning/cost-management-for-business/> (дата звернення: 01.03.2023)
9. Journal "Economy and the State", URL: <http://www.economy.in.ua/> (дата звернення: 01.03.2023)
10. Neubauer A. B. and Voss A. The Structure of Need Fulfillment European Journal of Psychological Assessment (2016), 34, pp. 220-228 <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326>. (дата звернення: 31.01.2023)

Стаття надійшла до редакції 03.03.2023

Статтю рекомендовано до друку 20.03.2023

References

1. Susidenko, O.V. (2015.) Formuvannia systemy zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Formation of the system for ensuring the financial security of the enterprise] (Candidate's thesis). Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi. Retrieved from <http://www.khnu.km.ua/root/res/2-21-15-10.pdf> [in Ukrainian].
2. Chorna. M.V., Smirnova, P.V., Bugrimenko, R.M. (2017). Upravlinnia vytratamy: navch. posib. [Cost management: training. manual] Retrieved from <https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Upravlyannya-vytratami-CHorna-M.-V..pdf> [in Ukrainian].
3. Vasyuta, V., Tkachenko, A., Razno, (2022). Ekonomika ukraïnskoho biznesu v suchasnykh umovakh [Economics of Ukrainian business in modern conditions]. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, Volume 78-79, No. 5-6, 138-145 [in Ukrainian].
4. Turylo, A.M., Kravchuk, Yu.B., Turylo, A.A. (2006). Upravlinnia vytratamy pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Enterprise cost management: a study guide]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
5. Slozko, T. (2013). Metody obliku vytrat chy metody upravlinnia vytratamy: problemy definititsii [Cost accounting methods or cost management methods: problems of definitions]. Bukhhalterskyi oblik i audit, 4, 16-21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_4_4 [in Ukrainian].
6. Pylypenko, A., Zhigalkevich, Zh. (December 22, 2022). Upravlinnia vytratamy pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti [Cost management of enterprises in conditions of uncertainty]. Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy: III Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia [Business, innovation, management: problems and prospects: III International Scientific and Practical Conference]. Retrieved from <https://orcid.org/0000-0002-5847-1302http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271697> [in Ukrainian].
7. Derii, V.A., Humenna-Derii, M.V. (2018). Upravlinskyi oblik i analiz biznes-protsesiv u pidpriemstvi [Management accounting and analysis of business processes in the enterprise]. Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu, 2(40), 12-18. Retrieved from [https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2\(40\)-12-18](https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2(40)-12-18) [in Ukrainian].
8. Ashish M. Shaji. (Jan 28, 2021). The Import ance of Cost Management for Business. Enterslice. Retrieved from <https://enterslice.com/learning/cost-management-for-business/> [in English].
9. Journal "Economy and the State", URL: <http://www.economy.in.ua/> — (access date 03.15.2023)
10. Neubauer, A. B., Voss, A. (2016). The Structure of Need Fulfillment. European Journal of Psychological Assessment, 34, 220-228 Retrieved from <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326> [in English].

The article was received by the editors 03.03.2023

The article is recommended for printing 20.03.2023

Svitlana Kulakova

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: slcveta@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7149-0356

Anastasiia Tkachenko

obtaining higher education, the first (Bachelor) level of higher education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: tkachenkoanastasia17@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4931-0256

Mariia Razno

obtaining higher education, the first (Bachelor) level of higher education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

36011, Ukraine, Poltava City, Pershotravneva Avenue 24

e-mail: mafinka.14r@gmail.com; ORCID ID: 0009-0004-6002-4693

MODERN ASPECTS OF COST MANAGEMENT OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Abstract. Now, in difficult economic conditions in Ukraine, the issue of effective cost management is becoming relevant for enterprises, taking into account the opportunities to stimulate resource savings, forecasting and controlling costs according to the “Expenses-output-profit” system.

Now in our country there is a question of ensuring the stable development of enterprises. First of all, this is due to the military aggression against Ukraine. Business has to resist internal and external negative processes taking place both in the state and outside it.

Entrepreneurs are increasingly in need of support and assistance from economically stable partners. The ability of an enterprise to effectively conduct economic activities is marked by the level of its costs and prime cost, which characterize its ability to provide such a level of financial stability sufficient to avoid the risks of bankruptcy and unprofitability of economic activity.

The above gives an opportunity for stable and dynamic development of Ukrainian enterprises. It is the choice of optimal aspects and methods of cost management that creates the basis for economic stability and competitiveness of enterprises in the world market. Market conditions are increasingly increasing the requirements for the efficient conduct of business activities and maximization of income. This can be achieved in two ways. The first is by increasing income (increase in product prices). The second is the cost optimization method.

It should be noted that in the context of automating the activities of enterprises in the world, the cost optimization procedure based on business process modeling is of particular importance. The issue of cost management in this context still needs a detailed study. Reliable cost estimates are essential for making the right decisions and taking the best action. Therefore, this task requires highly qualified employees of the company to master the techniques and methods of applying certain elements of the cost management structure to solve certain situations. Modern Ukrainian enterprises still need such employees.

In difficult economic conditions for our state, the introduction of more adapted to domestic conditions and the specifics of doing business is important methodologically, due to the need for uninterrupted monitoring of costs and support for the competitiveness of the enterprise.

Key words: *costs, cost management, cost management aspects, cost management methods.*

JEL Classification: D20.

Fig.: 6, table: 1, bibl.: 10.

Наукове видання

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник наукових праць

Випуск 1(8)2023

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 30.03.2023. Формат 60x84/8.
Обл.-вид. арк. 4,4. Ум. друк. арк. 3,5. Наклад 100 пр.
Замовлення № 4-1/23.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
61022, Харків, майдан Свободи, 4,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09

Видавництво Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Тел. +38-057-705-24-32